

”VI HAR IKKE BEHOV FOR FORSONING ...”

DET DANSKE SELVBILLEDE I RELATION TIL GRØNLAND 1953-2015

■ IBEN BJØRNSSON

I 2014 spurgte det britiske meningsmålingsinstitut *YouGov*, om det britiske imperium var noget at være stolt af. Af 1741 respondenter svarede flertallet, 59 pct., ja, 19 pct. mente, at det var noget at skamme sig over, og 23 pct. svarede ved ikke. 49 pct. mente, at de tidligere koloniserede lande havde det bedre i dag, end de ellers ville have haft, mens 15 pct. mente, at de havde det værre. 36 pct. vidste ikke.¹ Den britiske undersøgelse rammer et interessant emne: kolonimagters selvforståelse gennem tiden. Også britiske premierministre har i nyere tid givet udtryk for både skam og stolthed over aspekter af imperietiden, der i 1800-tallet blev defineret som et godtgørende projekt med den navnkundige Dr. Livingstones tre C'er: "Commerce, Christianity and Civilisation".

Også fortællingen om Danmarks koloniale fortid varierer. Tidligere fejredes slavernes befrielse i Dansk Vestindien, men kritiske røster har nu påpeget, at der måske ikke er så meget at fejre, hvis man havde slaver til at starte med. Og de fleste, i det omfang de kender til det, er i dag enige om, at slaveriet under dansk flag ikke er noget at prale af.

Når talen falder på Grønland, er billedet mere mudret: i 1953 blev Grønland ifølge Grundloven en ligestillet del af Danmark, men der er alligevel foretaget en del ændringer siden, senest med Selvstyret af 2009. Der er, forfatteren bekendt, ikke nogen undersøgelse lig den engelske, men sikkert er, at også vurderingen af dansk tilstedeværelse i Grønland præges af forskellige holdninger.

Dette er en undersøgelse af, hvordan det officielle Danmark omtaler sig selv som kolonimagt i Grønland. Med historiker Jens Chr. Manniches applikation af Niels Brimnes' tilgang til dansk kolonihistorie undersøges *beskrivelsesmønsteret* og dermed konstruktionen af det koloniale forhold² – med den forskel, at der ikke er tale om konstruktionen af Grønland og det grønlandske, men konstruktionen

---

1 "The British Empire is "something to be proud of", *YouGov*, 26. juli, 2014 <https://yougov.co.uk/news/2014/07/26/britain-proud-its-empire/> (18.03.2016).

2 Manniche, 'Den store og den lille kolonialisme', 117-124.

af Danmark og det danske *i relation til Grønland*. Det handler ikke om dansk ageren, men om hvordan den omtales.

Hvordan kan man indkredse "Danmark" og "den danske holdning"? Her gøres det ved at se på udtalelser fra *den ansvarlige minister*. Den ansvarlige minister taler måske ikke for alle danskere, men han repræsenterer overfor befolkning og udland den til enhver tid gældende danske politik på et givent område. Det er altså så tæt på en officiel dansk holdning, man kan komme. Altså statsministeren, eller grønlandsministeren, i perioden 1955-87.

Der er naturligvis forskel på en statsminister og en grønlandsminister. Sidstnævnte har mere tid til at sætte sig ind i de forskellige sagsområder og problemstillinger, hvilket tydeligt ses af kildematerialet. Også statsministre har haft forskellige niveauer af involvering i det grønlandske spørgsmål. Men det er ikke ministrenes holdninger til de særlige sagsområder og problemstillinger som bliver undersøgt i denne artikel. Det er derimod udtalelser, hvor der gives udtryk for *overordnede, principielle* holdninger og indstillinger til Danmarks ageren i Grønland. Disse er også at finde blandt de mere specialiserede. Når det er sagt, er det naturligvis interessant at undersøge, om grønlandsministrenes overordnede principielle udtalelser giver udtryk for andre holdninger end statsministrenes, eller om der hersker kontinuitet på tværs af ministerområder.

Uanset om det er stats- eller grønlandsministeren der udtaler sig, har denne – som alle andre ministre – et betydeligt embedsværk i ryggen. Grønland har været forvaltet af forskellige råd, styrelser og departementer gennem tiden, og ofte har sagkundskaben her været altafgørende for politikformuleringen – hvilket kan tale for en vis kontinuitet. Alligevel er der ikke i denne artikel blevet plads til nærmere analyse af politikformuleringen og holdningerne i embedsapparatet. Det er ikke det, som er hovedfokus, men derimod de holdninger som *kommer til udtryk*, og indgår i den offentlige fortælling. Uanset hvor meget eller lidt en minister bygger sin sagkundskab på sine embedsmænd, er det til syvende sidst ham eller hende, som tegner den officielle politiske linje i offentligheden. Og det er som sagt den, som er i hovedfokus.

Spørgsmålet om, hvordan Danmarks fremstilling mødes, forhandles, integreres eller afvises, ligger uden for undersøgelsesfeltet.³ Tilsvarende handler denne undersøgelse heller ikke om at vurdere, om udtalelserne er sande eller ej – om end der vil være fokus på selvmodsigelser og alternative fortællinger.

Det skal siges, at det grønlandske perspektiv ofte ligger implicit i analysen. I det omfang ministrene reagerede på kritik, ønsker og udmeldinger fra det grønlandske landsråd eller befolkning, medtages det naturligvis som en faktor, og her kan man få en fornemmelse af, hvad der rører sig i grønlandsk samfund og politik. Men det er vigtigt at understrege, at det er ministrenes opfattelser og fortolkning-

3 Men det er bestemt ikke udforsket. Se f.eks. Brunk: *Et selvstændigt Grønland?*, Heinrich, div. udgivelser, Boel og Thuesen: 'Grønland', 34-61.

ger – repræsentationer, om man vil – af kritikken, ønskerne og udmeldingerne, som kommer til udtryk. De kan tage fejl, eller de kan have interesse i at fremstille det på en særlig måde.

Undersøgelsen omfatter tiden fra 1953, hvor Grønland blev en del af den danske grundlov – altså efter at kolonitiden officielt er ovre. Det er et tidspunkt, hvor de fleste i Danmark allerede havde nået at forme en historisk bevidsthed omkring spørgsmålet, og opfattelsen er således både samtidig og overleveret.

Kildematerialet (taler, artikler, udtalelser m.m.) varierer i nogen grad – ofte proportionelt med ministerens engagement i Grønland. Nogle har efterladt sig bugnende arkiver, der har gjort det nødvendigt at udvælge få repræsentative udtalelser. Andre har holdt sig til indholdsløse julehilsner og tekniske fremlæggelser af lovforslag. Det er dog symptomatisk, at de, som ikke har efterladt sig arkiver, ofte heller ikke har siddet på posten ret længe (ca. to år). I de tilfælde, hvor det ikke har været muligt at finde en relevant udtalelse af en bestemt minister, er denne udeladt og erstattet af en fodnote. Det er dog forfatterens bedømmelse, at det til trods for disse huller vil være muligt at få en sammenhængende, repræsentativ fremstilling.

I gennemgangen af kilder er der som nævnt ovenfor lagt vægt på *overordnede, principielle* holdninger til dansk tilstedeværelse og ageren i Grønland. Til tider fremlægges disse typer holdninger direkte, andre gange står de mellem linjerne. Naturligvis er den første type udtalelser at foretrække, men af og til har det været nødvendigt at vende sig mod den anden metode. Det vil fremgå af teksten og citaterne, hvad der er tale om. Der er udvalgt en lille håndfuld repræsentative udtalelser pr. minister. Ofte ”genbruges” holdninger og udtalelser i talerne, og der er naturligvis ingen grund til for mange gentagelser.

TEORETISK UDGANGSPUNKT

Eftersom der er tale om en analyse af udtalelser og fortællinger om et givent politisk/historisk emne, er det oplagt at gribe den an fra en *diskursteoretisk* synsvinkel, idet artiklen i sig selv hviler på den antagelse, at hvordan tingene omtales er med til at give dem mening. Det er altså et diskursbegreb som hos Ernesto Laclau, hvori diskursen defineres som ”den helhed af fænomener i og gennem hvilke den samfundsmæssige meningsproduktion finder sted.”⁴ Diskurs er altså ikke ”ren tekst” men derimod sammenhængende med og givende mening til bl.a. politiske fænomener og relationer. Særligt brugbart i denne sammenhæng er Laclaus og Mouffes analyse af, hvorledes magthavere gennem den politiske diskurs søger at skabe *hegemoni*, altså tage patent på meningsskabelsen. Uagtet at Laclau og Mouffe viderefører en marxistisk tradition og af og til får karakter af håndbog for det ny venstre, er selve rammerne for analysen brugbare. Det gælder ikke mindst, når

---

4 Laclau: ’Populistisk’, 123.

man analyserer de diskurser, hvorigennem magthavere/regeringer italesætter, eller for at blive i deres terminologi, *artikulerer* et fænomen.⁵

Hos Laclau og Mouffe gives mening bl.a. ved artikulation af en række *nodalpunkter*, nøglebegreber, som understøttes af en række andre begreber og derved gives bærende mening.⁶

Hvor begreber og symboler kædes sammen i såkaldte ækvivalenskæder, gives de ensartet mening og tjener til at styrke den hegemoniske position, ofte i forhold til et udgrænset "andet", hvis nuancer ligeledes går tabt. Forskellene i ækvivalenskædens enkelte led udviskes for at styrke dens overordnede bånd. Det er særligt nødvendigt al den stund, at en hegemonisk diskurs i et demokratisk samfund ofte søges stykket sammen af mange mindre og ofte forskelligartede dele, dvs. diskursen eller grænserne *ekspanderes*.⁷

"KOLONIER MIG HER OG KOLONIER MIG DER"

En definition af begrebet "koloni" ville være på sin plads her. Det er imidlertid ikke så enkelt, særligt fordi der findes dem, som mener, at Grønland aldrig har været en. Ikke sjældent hænger holdningen sammen med et argument for at opfatte dansk tilstedeværelse i Grønland positivt. Definitionen af det koloniale kræver derfor nærmere gennemgang, der samtidig tjener som forskningsstatus og redøgørelse for forfatterens egen stilling.

Ifølge *Oxford Dictionary* er definitionen på en koloni: "A country or area under the full or partial political control of another country and occupied by settlers from that country". I Gyldendals leksikon er det et "flertydigt begreb, der dækker bosættelser eller etablering af handelsstationer uden for en stats grænser ...". Og – formentlig med øje til Grønland – bemærkes det: "Hvis en bosættelse kommer ind under moderstatens jurisdiktion på lige fod med statens øvrige dele, vil der i reglen ikke længere formelt set være tale om en koloni."⁸

I marts 2015 skrev *Politikens* chefredaktør, historiker Bo Lidegaard, at Grønland aldrig havde været en "rigtig" koloni, "i FN's moderne forstand" og aldrig blevet opfattet som sådan i København. Grønland kunne altså ikke sammenlignes med øvrige kolonier i f.eks. Vestindien og Afrika. At Grønland er blevet kaldt en koloni, skyldtes en sproglig afsmitning fra omtalen af danske bosættelser i Grønland. Dette argument fremfører han formentlig med inspiration fra historikeren Thorkild Kjærgaard, som tillige argumenterer, for at grønlændere af danskerne

5 Laclau og Mouffe: *Hegemony*, 93ff.

6 Laclau og Mouffe: *Hegemony*, 112-113, 136-137.

7 Laclau og Mouffe: *Hegemony*, 127ff.

8 <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/colony>, Gyldendal, http://denstordanske.dk/Geografi_og_historie/%C3%98konomisk_historie/koloni (18.03.2016).

altid blev behandlet med "mildhed og respekt", som det hed i forordningerne, altså som ligemænd og landsmænd.⁹

Herimod har bl.a. historikerne Søren Rud og Inge Høst Seiding indvendt, at brugen af ordet koloni om Grønland var "velovervejet og konsekvent", og det i en sådan grad, at man ikke blot udstillede folk fra Dansk Vestindien, men også grønlandere på koloniudstillingen i Tivoli 1905. Den danske ageren i Grønland er således sammenligneligt med det, man "traditionelt" forstår ved en kolonimagt: beskrivelser af oprindelige folkeslag som primitive og kolonimagten som bedst vidende og derfor bestemmende for området, dets udvikling og indbyggernes muligheder.¹⁰ Det er netop derfor, at Manniche argumenterer for, at man bør inddrage Grønland i komparative studier af det koloniale i stedet for at behandle det som noget enestående og usammenligneligt.¹¹ Sidst er der en pointe, anført af bl.a. minoritetsstudieforskeren Kirsten Thisted, nemlig den almindelige opfattelse: "Alle talte om Grønland som en koloni, også det officielle Danmark."¹² Man kan tilføje, at det ikke blot var i Danmark, at Grønland præsenteredes som koloni, for Danmark deltog i den internationale koloniudstilling i Paris 1931 med Grønland.¹³

Et af argumenterne for ikke at betragte Grønland som koloni har været fraværet af voldelig tvang og økonomisk udbytning. Sandt er det, at grønlandere ikke blev gjort til slaver, lemlæstet eller massakreret. Det betyder dog ikke, at Danmark ikke har haft eller har forsøgt at få økonomisk gevinst ud af det. Grønlandshandelen gav overskud i det meste af 1800-tallet. Idealet var, at indtægterne skulle finansiere driften af Grønland, men Manniche anfører, at de økonomiske interesser også var betydelige blandt danske leverandører og embedsmænd.¹⁴ Man var dog helt afhængige af inuitternes evner, og derfor var Danmark også interesseret i at skærme og bevare deres livsstil.¹⁵ Ifølge historikeren Ole Marquardt er det en medvirkende årsag til, at man ikke fór brutalt frem overfor grønlanderne – afhængigheden var for stor. Havde deres arbejdskraft været til at udskifte, uden at vigtige evner og knowhow gik tabt, således som det var tilfældet med de afrikanske slaver, havde danskerne formentlig opført sig mere brutalt. Men det er naturligvis en tese, som ikke er mulig at efterprøve.¹⁶

Hvad der derimod stadig er nærværende, er spørgsmålet om råstoffer. Før 1953 havde Danmark forsøgt sig med kul, grafit, kobber, zirkonium, guld, jern og mar-

9 *Politiken* 29. marts 2015, Bo Lidegaard: 'Kolonier'; *Politiken* 12. januar 2014, Kjærgaard: 'Landsmænd' samt *Jyllands-Posten* 11. februar 2015, 'Kolonitiden'.

10 *Jyllands-Posten*, 28. maj 2015, Rud og Seiding: 'Koloniprojektet'.

11 Manniche: 'Den store', særligt 20ff.

12 Thisted: 'Kolonialisme og forsoning', 161-171.

13 *Greenland: Danish Colony*.

14 Manniche: 'Civilisation', 161-173. Se også Thomsen: 'Ægte grønlandere', 21-55, s. 23-24, Breum, *The Greenland Dilemma*, 91.

15 Gad: 'Grønland i tøjbrud'.

16 Breum: *The Greenland Dilemma*, 91.

mor.¹⁷ Intet gav store rigdomme, men det var ikke, fordi forsøget ikke blev gjort. Undtagelsen er kryolit: kryolittbrydningen startede i 1850'erne på koncession fra staten eller med statsminister Thorvald Staunings ord i 1930: "den daværende konservative Regering forærede Herligheden bort til et Konsortium, som 1866-67 fik Koncession paa Minedriften, og det oprettede Aktieselskab har siden udnyttet Klenodiet."¹⁸ Staunings utilfredshed syntes ikke at sigte til, at der blev tjent penge på Grønland, men at den danske stat ("rette Ejer af Forekomsten") gik glip af indtægterne. Det blev der rettet op på ved følgende koncessioner, men der var dog stadig en væsentlig sum til overs til Kryolitselskabet Øresund, hvis bestyrelsesformand i 1940-50 i øvrigt var Knud Oldendow, direktør i Grønlands Styrelse.¹⁹ En del af overskuddet blev brugt på at drive kolonien, og dette er formentlig ræsonnementet bag den holdning, at der ikke fandt udbytning sted.²⁰ Om kryoliteventyret i Grønland indebar udbytning, er der formentlig delte meninger om. Men om grønlandsk selvbestemmelse over råstoffer og økonomiske muligheder var der ikke tale.

Et oplagt at sted at søge svar på kolonispørgsmålet er (jf. Lidegaard) FN, men her finder man ikke en klar definition. Faktisk bruger FN-pagten ikke ordet koloni, men *non-self governing territories*. Uklarheden stammer tilbage fra FN's dannelse i 1945, hvor adskillige stiftende, vesteuropæiske lande havde oversøiske besiddelser. Kompromiset blev, at medlemsstaterne *selv* måtte definere, om deres besiddelser var at betragte som kolonier.²¹ Danmark var blandt de lande, der "meldte sig" som indehaver af et "ikke-selvstyrende område". Alene derved kunne man jo anføre, at Danmark betragtede Grønland som en koloni, men helt så enkelt er det ikke. Forud var gået en intern diskussion i Udenrigsministeriet, hvor den fremherskende holdning havde været, at Grønland ikke var en koloni "i traditionel forstand", fordi der angiveligt ikke havde fundet økonomisk udbytning sted.²² Danmark kom dog under pres i FN, og i nok så høj grad blev anerkendelsen af Grønlands kolonistatus også til som led i en indsats for imagepleje i FN.²³ Landsretssagfører og medlem af den danske FN-delegation Hermod Lannung (R) vedblev at skelne mellem Danmark og mere "udprægede" kolonilande.²⁴ Mellem 1931, hvor man åbenlyst og problemfrit havde kaldt Grønland en koloni på verdensudstillingen, og 1945, hvor man vægrede sig ved at bruge ordet, var gået en verdenskrig. Her havde Danmark været afskåret fra sine nordatlantiske besid-

17 Secher: 'Mineralske råstoffer', 2-13.

18 Stauning: *Min Grønlandsfærd*, 109.

19 Stauning: *Min Grønlandsfærd*, 47-48, Secher: 'Grønlands råstofindustri', 46-65, 'Kryolittens Historie', *Ivituut Mine- og Mineralmuseum*, <http://imm.gl/index.php?id=kryolittens-historie> (18.03.2016); *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54*, 16-17.

20 Overskud og udbytte 1925-1939, samt statens andel: Topp: *Kryolitindustriens Historie*, bind II, 545-546, 596.

21 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 72.

22 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 167-171.

23 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 67-68, 171ff, 244. Se også 53.

24 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 188.

delser, som i stedet havde haft øget samkvem med USA og Storbritannien. En enkelt, Island, havde benyttet lejligheden til at erklære sig uafhængigt, og USA viste stor interesse for Grønlands strategiske placering. Der var altså flere forhold, som gjorde, at der kunne være grund til at ændre retorikken.

Alt andet lige blev anerkendelsen af Grønlands kolonistatus i FN startskud til afviklingen. Danmark iværksatte den afkoloniseringsproces, som officielt fuldførtes med Grundloven af 1953. Det faldt sammen med omfattende moderniseringsbestræbelser på det økonomiske og politiske område, som 2. verdenskrig i den grad havde øget det grønlandske pres for, og som blev forstærket af pressens skrivelser om forholdene i Grønland.²⁵ I 1954 fik Danmark FN's ord for at Grønland ikke længere var et "ikke-selvstyrende område".

Med henvisning til ovenstående gennemgang og definitioner kan det med nogenlunde sandsynlighed konkluderes, at Grønland var en koloni – i hvert fald indtil 1953. Med undtagelse af Kjærgaard er der heller ikke nogen forskere, som bestrider dette.

FRA KOLONIAL TIL POSTKOLONIAL

En længere diskussion af begrebet postkolonialisme ligger uden for rammerne af denne afhandling. I stedet opereres med en definition fra Inge Høst Seiding: "en kolonial eftertid, som delvist er defineret af det koloniale."²⁶ Det postkoloniale er altså influeret og defineret af det koloniale, og netop derfor er grænserne flydende: selvom Grønland officielt var afkoloniseret i 1953, var dets indbyggere hverken selvbestemmende eller ligestillede.²⁷ I indledningen til Forsoningskommissionens kommissorium hedder det: "Det grønlandske samfunds udvikling er i høj grad præget af et tankesæt, der er en direkte følge af kolonihistorien" – det er nemmere at parkere kolonitiden i historiebøgerne for kolonisatorerne end for de koloniserede.²⁸ Det giver ikke altid mening at tale om det postkoloniale, som begyndte ved et givent "år nul" (f.eks. 1953), særligt ikke, hvis der stadig er relationer til kolonimagten.²⁹ Det giver bedre mening at tale om grader af afkolonisering. I 1987 opstillede økonom Lise Lyck en model for tolkningen af den dansk-grønlandske relation. Den opererer med tre faser, den koloniale fase, assimilationsfasen og den autonome fase. Pointen er, at faserne ikke kan appliceres

25 Om udviklingen i det grønlandske samfund og den dansk-grønlandske relation, sat i gang af verdenskrigen: Boel & Thuesen: 'Grønland' OG Heinrich: *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse*.

26 Seiding: *Bag om kilderne*, 18.

27 Heinrich: 'Forsoningskommissionen'.

28 Forsoningskommissionens kommissorium, <http://saammaatta.gl/da/Om-os/Kommissorium/Kommissoriet>, (18.03.2016) Madsen og Nørgaard: 'Danmarks historie som kolonimagt'.

29 Jensen, "Forsoningskommission og selvransagelse. Se også Brunk: *Et selvstændigt Grønland*, 31.

ens på alle samfundsområder, men finder sted på forskellige tidspunkter og med forskellig intensitet inden for kultur, økonomi, politik og administration. Lyck konkluderede derfor, at selvom den autonome fase officielt indtrådte med Hjemmestyret af 1979, så befandt flere aspekter af det grønlandske samfund sig stadig på forskellige punkter i assimilationsfasen. Og selv om afkoloniseringen officielt var indtrådt i 1953, varede den koloniale fase inden for økonomi til slutningen af 1950'erne og inden for politik til midt-1970'erne.³⁰

"VI HAR GJORT VOR PLIGT SOM DEMOKRATISK NATION ..."³¹

Før analysen af ministrenes udtalelser efter 1953, skal der kort ses på tiden umiddelbart forinden samt på de fremherskende danske fortællinger om Grønland, der allerede er behandlet af forskningen. Vi vender for en kort bemærkning tilbage til Staunings grønlandsrejse i 1930:

Hvis man efter Privatmonopolets Ophævelse i 1774 [der blev afløst af handels- og bejlingsmonopol i 1776, forf.] havde foretaget Aabningen og ladet de frie Kræfter raade, var Eskimoerne blevet Trælle for de kapitalstærke Handelsfolk, der saa havde slaaet sig ned i Grønland, og Folket var blevet et andet end det, der nu eksisterer. Det vilde have lært alle Civilisationens Sygdomme, Udskejelser og Udbytning vilde have været sikker ogsaa i Grønland. Der vilde nu, efter 180 Aars Forløb, ikke have været meget tilbage af det gamle, frie Jægerfolk.

Man gjorde ikke dette Skridt, og det tjener til Ære for dem, der styrede Landet, enten de saa har haft ædle eller mindre ædle Maal for Øje.³²

Kommentaren er interessant, fordi Socialdemokratiet var et fornyelsens parti, der brød med mange gamle traditioner og forestillinger, særligt hvad angik hierarkier, religion og autoritet. Og ganske i tråd hermed åbner han muligheden for, at der kan have været "mindre ædle" motiver indblandet. Alligevel er hans overordnede dom positiv: "jeg har aldrig været i Tvivl om, at Danmark fulgte en rigtig Linie i sin Lovgivning og Administration paa dette Omraade."³³

Da Hans Hedtoft som statsminister i 1948 besøgte Grønland, erklærede han, at Grønlandspolitikken havde været præget af humanisme og idealisme. Hedtoft erkendte ganske vist, at danskerne havde "begået fejl", men de blev dog opvejet af det gode, danskerne også havde gjort. I 1950 skrev han: "Vi har haft moralsk forpligtelse til med vores eksempel at vise verdens andre nationer, hvorledes vi på human måde forstår at føre grønlanderne frem fra dette primitive stade op til det niveau, vi selv befinder os på. Dette har været vor adkomst overfor verden til

30 Lyck: 'A Model' særligt 7.

31 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 139.

32 Stauning: *Min Grønlandsfærd*, 129-130.

33 Stauning: *Min Grønlandsfærd*, forordet.

at besidde Grønland.”³⁴ Danmarks gode behandling af Grønland var altså selve berettigelsen til at besidde det.

I 1948 nedsatte Hedtoft Grønlandskommissionen, som i 1950 foreslog en reformering af det grønlandske samfund, som blev retningsgivende for ”moderniseringen” i 1950’erne. Moderniseringen indebar bl.a. en omfattende ”danisering”, altså en idé om at Grønland skulle opbygges i Danmarks billede, for at nå – med Hedtofts ord – ”det niveau, vi selv befinder os på”.³⁵ Daniseringen havde også et væsentligt kulturelt aspekt, som bundede en stigning i ”importeret” arbejdskraft fra Danmark.³⁶

Kirsten Thisted har identificeret to danske grundfortællinger om Danmark i Grønland: den gode og den onde. Stauning og Hedtoft er eksempler på ”den gode”, der er blevet fortalt af det ”officielle” Danmark. ”Den onde” dukkede op i 1960’erne og 1970’erne som reaktion på daniseringen, en voksende kritik fra grønlændere selv, samt i forbindelse med ungdomsoprøret.³⁷ Et eksempel er Gasolin-sangen ”Kap Farvel til Ümanarssuaq” (”Det er den hvide mand / send ham hjem / han vil stjæle dit land / send ham hjem...”).³⁸ Den er altså en modfortælling, der med Laclau og Mouffe står i et *antagonistisk* forhold til den fortælling, som statsministrene har ønsket at gøre hegemonisk.³⁹

Vi kan tilføje en tredje fortælling: ”vi var måske ikke altid gode, men vi var bedre end de andre.” Dette er ifølge forfatteren Kim Leine en udbredt opfattelse: ”Når jeg holder foredrag rundt omkring i landet, hører jeg tit bemærkningen: Ja, vi har vist ikke altid opført os lige godt over for grønlænderne. Og næste bemærkning er uvægerligt: Men vi var da meget bedre end for eksempel englænderne.”⁴⁰

Det er et ekko af Hermod Lannung, som ikke ville sammenligne Danmark med de ”udprægede” kolonimagter. Det er de tidligere udenrigsministre Uffe Ellemann-Jensens og Mogens Lykketofts afvisning af en forsoningskommission, fordi det lugter af apartheid, og det er en fastholdelse af, at intentionerne var de bedste.⁴¹ Det er derfor også ironisk, at det er noget, som Danmark har tilfælles med andre kolonimagter. Som Edward Said udtrykker det; ’Every single empire in its official discourse has said that it is not like all the others, that its circumstances are special, that it has a mission to enlighten, civilize, bring order and democracy, and that it uses force only as a last resort.’⁴²

34 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 139 og 152.

35 Heinrich: ’Forskningskommissionen’.

36 Sørensen: *Denmark-Greenland*, 117ff.

37 Jensen: *Danmark – rigsfællesskaber*, 181, 195-196.

38 Thisted: ’Gamle og nye fortællinger’.

39 Laclau og Mouffe: *Hegemony*, 114, 122ff.

40 Leine: ’Dem, man elsker’, *Jyllands-Posten*, 31.1.2015. Se også Breum: *The Greenland Dilemma*, 34-35.

41 Breum: *The Greenland Dilemma*, 30-31, 34.

42 Said: *Orientalism*, xvi.

(ANDRE) DANSKE FORTÆLLINGER OM DANMARK I GRØNLAND

Når man læser udtalelser som Staunings og Hedtofts, genkender man nogle distinkte temaer udover eller som støtte for grundfortællingen om den gode kolonimagt: dels synet på Grønland som sårbart og ude af stand til at tage vare på sig selv, og grønlændere som en slags børn, der endnu ikke er parate til mødet med den moderne verden. Derfor blev det – i egen optik – Danmarks opgave og ansvar at beskytte Grønland og ”opdrage” det til mødet med civilisationen.⁴³ Dette var begrundelsen for det handels- og besejlingsmonopol, som gjaldt indtil 2. verdenskrig.

Hedtoft anså det også for at høre fortiden til. Det var et ”barnepigesystem”, selv om intentionen havde været god nok: ”Vort mål har aldrig været at udbytte, men derimod at værne og højne det primitive folk, som det var os betroet at lede frem.”⁴⁴ ”Barnepigesystemet” havde således ikke været forkert for sin tid, men tiderne havde ændret sig.

Billedet af koloniserede folk, der ikke magter at tage vare på egne interesser, er endnu et fællestræk mellem Danmark og andre kolonimagter.⁴⁵ Den amerikanske antropolog Ann Fienup Riordan og Kirsten Thisted, taler om *eskimo-* eller *arktisk orientalisme* med henvisning til Edward Saids berømte værk *Orientalism*, som dissekerer den vestlige fremstilling af ”Orientens”.⁴⁶ Der er slående paralleller til Livingstone’s 3 C’er og det, som hans landsmand, forfatteren Rudyard Kipling, benævnte ”the white man’s burden”. Den civiliserende kolonimagt civiliserer ikke for sjov, men for at ”hjælpe de koloniserede frem mod civilisation, oplysning og i sidste ende måske endda uafhængighed”.⁴⁷ Ved koloniudstillingen i 1931 hed det, at den danske politik havde været så succesrig ’that the Greenlanders may be regarded as among the few primitive peoples who not only have not succumbed to the detrimental influences of civilization, but have made such progress that at no far distant time they will be able entirely to take care of themselves.’⁴⁸ Modsætningen mellem det selvudnævnte ansvar for dels at beskytte mod ”civilisation”, dels indføre den, er en modsætning, som kolonimagten ikke altid har gjort sig helt klart.⁴⁹

Med rollebesætningen af Grønland som barnet, der skal opdrages til civilisation, følger, at Danmark bliver ”den voksne”, der har ansvaret for dette.⁵⁰ Og det er et an-

43 Breum: *The Greenland Dilemma*, 96, 148, *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 15, Brunk: *Et selvstændigt Grønland?*, 30.

44 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 139, 152. Se også Manniche: ’Civilisation’, 161-173.

45 Rud: ’Danmark og Ønskeøen’.

46 Brunk: *Et selvstændigt Grønland?*, 25-27, Thisted: ’The Power to Represent’, 311-342, særligt 313-314. Se også Jensen: ’Greenland, Arctic Orientalism’, 139-153.

47 Andersen: ’Grønland vil skrive’, Boel og Thuesen: ’Grønland og den store verden’, 35.

48 *Greenland: Danish Colony*, 7.

49 Marquardt: ’Grønlænderne og Vestens civilisation’, 7-26, Rud: *Subjektiveringsprocesser*, 31-32. Se også Thomsen: ’Between Traditionalism’, 265-278, Thomsen: ’Ægte grønlændere’ og Brunk: *Et selvstændigt Grønland*, 28-29.

50 Laggård: ’Danmarkip pia’, 129-142.

det tema: den voksnes, kolonimagtens *særlige ansvar* overfor de laverestående folkeslag. Selv FN-pagten omtaler kolonimagternes "hellige pligt" til at varetage koloniserede befolkningers velbefindende (uden dog at definere hvad det indebærer).⁵¹

Hos Stauning og Hedtoft var dommen klar: trods småfejl har Danmark været en god forælder/forvalter. Dette billede har traditionelt også eksisteret i historisk litteratur. Bruddet med denne tendens skete med fremkomsten af "den onde" fortælling, uden at den dog blev hovedfortællingen.⁵² Inge Høst Seiding gør i sit speciale fra 2007 hovedværket om Grønlands historie, Finn Gads *Grønlands Historie* fra 1976, til genstand for kritisk læsning og konkluderer, at "Kildematerialet, både den anvendte faglitteratur og arkivalierne, anvendes ikke blot til hovedsageligt at fortælle kolonimagtens historie, men også til at fortælle kolonimagtens historie om de koloniserede."⁵³ Postkolonialismen har henledt opmærksomheden på de fortællinger, som har eksisteret i Danmark, og alene af den grund bliver billedet mere tilstræbt (selv)bevidst og nuanceret.⁵⁴ Ikke mindst har grønlandske forskere nuanceret fortællingerne og derigennem bidraget til et højere fokus på grønlandsk aktørskab.⁵⁵ Få forskningsfremstillinger indtager yderpositionerne, selv om de findes: her kan nævnes Kjærgaard som repræsentant for "den gode" fortælling og Lars Jensen som formidler af "den onde".

Politologen Ulrik Pram Gad har opdateret "forældre/barn"-billedet til "forældre/teenager": Grønland er ikke længere under fuldt formynderskab, men heller ikke helt selvstændigt (artiklen er fra 2008, altså før Selvstyret af 2009), ligesom forskellige samfundsområder kan have forskellig status, jf. Lyck. Gad identificerer tre "forældrestrategier" i dansk politisk debat: den autoritære, den besluttsomt tillidsfulde og den antihierarkiske – med den officielle linje som værende inddragelsen af den antihierarkiske forælders retorik til støtte for den besluttsomt tillidsfulde forælders linje. Den besluttsomt tillidsfulde forælder vil give ansvar for at fremme modenhed, hvor den antihierarkiske insisterer på, at forholdet er ligeværdigt, og at alt besluttet i fællesskab. Danmark er kun til stede som del af et "vi" med Grønland som initiativtager.⁵⁶ Gad anfører dog, at ligestillingen/ligeværdigheden forbliver undefineret, hvorfor dens indhold kan have – og har haft – forskellige betydninger, der kan være forskellige for grønlandere og danskere.⁵⁷

Vi kan tilføje "den lyttende forælder", der inviterer input og måske endda indrømmer fortidige fejltrin i lyset af kritik (dog altid med understregning af gode

---

51 "Sacred trust". *Charter of the United Nations*, Chapter XI, Article 73. <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-xi/index.html> (18.03.2016).

52 Jensen: *Danmark – rigsfællesskaber*.

53 Seiding: *Bag om kilderne*, 97.

54 Som det ses hos f.eks. nutidige forskere som Søren Rud, Inge Høst Seiding, Jens Heinrich, Kirsten Thisted, Ole Marquardt, Hanne Thomsen, Birgit Kleist Pedersen.

55 Heinrich: 2012.

56 Gad: 'Når mor/barn-relationen', 117-119.

57 Gad: 'Grønland i tøjbrud'.

intentioner), men som også har en klar idé om, at fejl netop er fortid. Det var Hans Hedtoft, der introducerede denne talefigur (uden dog at bruge udtrykket ved navns nævnelse), da han i en tale til landsrådene i 1948 spurgte: "Hvad vil I? Giv os et Staasted for Opbygningen af en ny dansk Grønlandspolitik."⁵⁸

I den "gode" grundfortælling, som er blevet fremført fra politisk side, finder vi en række nodalpunkter, som diskursen er organiseret omkring: det danske ansvar for at facilitere en *udvikling* af Grønland. Dernæst er der vægten på grønlandsk *initiativ* og *ønsker*, som understreger Danmarks ønske om at være inkluderende, ikke-hierarkisk og ikke mindst ikke-antagonistisk over for Grønland. Ligeledes ses en *ekspanderende* diskurs, som går eventuel kritik i møde ved at indrømme småfejl, men dog sjældent mere end det. Der er altså plads til en vis divergens inden for den hegemoniske fortælling, om end den altid følges af en understregning af de bedste *intentioner* og også gerne af, at fejltrin må ses i lyset af, at der var tale om noget *særligt* og ofte *bedre* i forhold til andre kolonimagter og kolonier, hvorfor de dansk-grønlandske relationer må opfattes som noget særegent.

"VI FØLER DET SOM NOGET GANSKE NATURLIGT ...":

ERIK ERIKSEN (V) 1950-53⁵⁹

Erik Eriksen præsiderede over moderniseringsprocessens start og fulgte Grønlands ændrede forfatningsretlige status til dørs med grundlovsændringen af 1953. Han udtalte sig ikke så følelsesladet som Hedtoft, men udtalte ved årsskiftet 1950/51, at med nyordningen sluttede den koloniperiode, der havde været siden Hans Egedes tid.⁶⁰ Det er pudsigt, fordi kolonitiden for eftertiden først er anset for officielt afsluttet i 1953. Men her, hvor en grundlovsændring endnu var usikker, mente Eriksen alligevel, at de påbegyndte reformer indledte en postkolonial æra.

I andre taler fremhævede han Danmarks ansvar for, at "disse års arbejde tilrettelægges på en sådan måde, at grønlændernes samfund gennemgår en organisk udvikling fra det primitive fangerstade og til det delvis industrialiserede samfund, som må være målet. Der må tages hensyn til grønlændernes særlige indstilling og levevis."⁶¹

På tærsklen til 1953 var grundlovsarbejdet så fremskredent, at Eriksen kunne tale om den kommende ændring: "Vi føler det som noget ganske naturligt, at Grønland (...) helt og fuldt optages i den lille danske familie". Han omtalte forholdet mellem Danmark og Grønland som præget af samarbejde og gensidig tillid og fremhævede, at det var grønlænderne selv, som havde ønsket det iværksatte ar-

58 *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, 143.

59 Udateret. Erik Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.1, læg 2, Rigsarkivet. Herefter: Eriksen, VII, Taler og udtalelser, RA.

60 Nytår 1951. Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.3, RA.

61 11. september 1952. Nytår 1951. Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.2, RA.

bejde.⁶² Ved fremlæggelsen af grundlovsforslaget omtalte han den "modenhed og forståelse", hvormed det grønlandske landsråd behandlede tidens problemstillinger og pegede på, at nyordningen "atter" gjorde Danmark til foregangsland.⁶³ Eriksen fortav ikke, at Danmark ønskede "rene hænder" i forbindelse med tidens "brydninger mellem kolonimagterne og deres kolonier", og det ville man altså få nu. I den forbindelse gav han ligesom Hedtoft den indrømmelse, at alt måske ikke havde været perfekt: "grønlænderne selv har haft ringe indflydelse på deres eget land". Det var derfor, at der var brug for forandring. Danmark havde dog "søgt at styre Grønland på den måde, som bedst var i overensstemmelse med den grønlandske befolknings interesse".⁶⁴

I Eriksens udtalelser genkender man en del de allerede opremsede temaer eller nodalpunkter: Danmarks *ansvar* samt vægten på, at det, der nu skete, fandt sted med grønlændernes vilje og på deres *initiativ*. Således blev der lagt afstand til en kolonial fortid, der dog stadig blev forsvaret ud fra den gode *intention*. Argumentationen er den samme som Hedtofts: det gamle system var udmærket, men nye tider er kommet. Dermed indtager Danmark – endnu engang – førertrøjen i (post-)koloniale relationer som et *eksempel til efterfølgelse* for andre lande. Diskursen ekspanderes til at rumme efterkrigstidens kolonialismekritik i FN.

Der optræder også et nyt nodalpunkt, som er i familie med inklusionen af det grønlandske initiativ og den danske vilje til at lytte til de grønlandske ønsker, nemlig det *grønlandske ansvar*, som stadig kræver *modenhed* fra grønlandsk side. At grønlændere også tager ansvar, gør i denne diskurs *ligestillingen* mellem Danmark og Grønland til en realitet. Denne ligestilling kræver igen *gensidig tillid* og *samarbejde*.

"... ET STORSTILET ARBEJDE."⁶⁵ HANS HEDTOFT (S) 1953-55

I 1953 kunne Hedtoft atter sætte sig i statsministerstolen og byde to grønlandske repræsentanter, Frederik Lyng og Augo Lyng, velkommen i Folketinget. Han var "lykkelig" over, at de var der, sagde han, og fremhævede den ligestilling og ligeberettigelse, som deres tilstedeværelse var udtryk for. Endvidere bebudede han, at flere reformer var på vej i Grønland "i overensstemmelse med det grønlandske landsråds ønske." I en replik til Frederik Lyng udtrykte Hedtoft forståel-

62 Statsminister Erik Eriksens tale ved Grønlandsudsendingen søndag den 21. december 1952, 'Udkast til statsminister Erik Eriksens hilsen til Grønland tirsdag den 1. juli 1952', RA, Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.2, RA.

63 Statsminister Erik Eriksens tale i Folketinget onsdag den 4. februar 1953 ved fremsættelsen af forslaget til Danmarks Riges Grundlov og Tronfølge Lov, Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.1, RA.

64 Udateret. Eriksen, VII, Taler, udtalelser, 1950-1951, VII.1, læg 2, RA.

65 Statsministerens tale i Folketingets første møde i folketingsåret 1953/54, tirsdag den 6. oktober 1953. Statsministeriet, Hans Hedtoft, Embedsarkiv, 1947-1955, Taler og artikler, 1953-1954, RA.

se for, at vejen forude kunne byde på problemer, men han håbede, at de ville blive drøftet i "en atmosfære af gensidig tillid."⁶⁶

Hedtofts synspunkter havde ikke ændret sig, han var glad og stolt over resultaterne og brugte dem til yderligere at lægge afstand til det koloniale med de mange betoning af ligestilling, gensidig tillid, grønlandsk initiativ og medansvar.

"... HVORLEDES SKULLE FEJL KUNNE UNDGÅS ...?":

JOHANNES KJÆRBØL (S) 1955-1957

Den erfarne politiker Johannes Kjærbøl blev Danmarks første grønlandsminister. Ifølge hans erindringer blev Grønlandsministeriet oprettet for at aflaste den travle H.C. Hansen, der i 1955 både var stats- og udenrigsminister, særligt i betragtning af de mange aktiviteter i Grønland.⁶⁷ Kjærbøl sluttede sin første folketingsstale som grønlandsminister med at gøre status over fem års moderniseringsproces. Som svar på (grønlandsk) kritik erkendte Kjærbøl, at der var begået fejl:

... men hvorledes skulle fejl kunne undgås med det tempo, der har været (...)? Kritikerne undlader ofte at pege på den kolossale indsats, som Danmark her har øvet, og det er uretfærdigt, hvis man ikke, når kritikken øves, tager denne indsats i betragtning. (...)

Jeg tror også, at vore medborgere i Grønland er klar over, at vi har sat meget ind på at højne levestandarden deroppe, og det er vi naturligvis fortsat rede til, men i sidste instans må den grønlandske levestandard blive bestemt af grønlændernes egen indsats (...).

Jeg er fuldtud klar over vort ansvar i denne retning, men opbygningen af grønlændernes levestandard hviler på grønlændernes egen aktive, ansvarsbevidste medvirken; i sidste instans bliver det grønlænderne selv, der må bestemme tempoet for fremskridtet.⁶⁸

I *Social-Demokraten* skrev Kjærbøl, at "den grønlandske befolkning i enhver henseende er ligestillet med de øvrige dele af det danske riges befolkning", og at dette havde høstet anerkendelse i FN. Det blev dog hurtigt modsagt af en opfordring til, at "bestræbe os for, at vores grønlandske landsmænd stilles på lige fod med rigets øvrige befolkning." Et problem var lønforskellen (det såkaldte hjemstavnskriterium fra 1958, som indebar, at folk, der blev defineret som grønlændere, fik mindre i løn end udsendte danskere), som Kjærbøl forklarede med, at det ikke som tidligere drejede sig om to befolkningsklasser, men at lønnen blev udmålt efter leveomkostninger. Og her havde udsendte danskere grundet deres tilknytning til Danmark nu en gang større udgifter. Han erkendte, at det gav anledning til "misforståelser og misfornøjelse". Modsætningen viser klart Lycks konstatering af, at

66 Statsministerens tale i Folketingets første møde i folketingsåret 1953/54, tirsdag den 6. oktober 1953 + statsministerens replik i Folketinget den 21. oktober 1953. Statsministeriet, Hans Hedtoft, Embedsarkiv, 1947-1955, Taler og artikler, 1953-1954, RA.

67 Kjærbøl: *Modvind*, 241-242.

68 Kjærbøl, 20. 10. 1955. *Folketingstidende* 1955-56, sp. 230-231.

afkolonisering foregår i forskellige tempi. Inden for politik erklærede Kjærboel total ligestilling. Når det kom til sociale og økonomiske forhold, erkendte han, at der var nogen vej igen. Der var dog ikke kun problemer: moderniseringen af skolevæsen, sygehuse og kajanlæg anså Kjærboel for en succes. Og arbejdet gik videre. Ultimativt var den danske opgave "hjælp til selvhjælp (...) med det mål for øje, at grønlanderne selv må have et medansvar for udviklingen."⁶⁹

Kjærboel gik i modsætning til Eriksen og Hedtoft ikke så langt i sin selvglæde som til at erklære, at *alt* var godt, men han fastholdt dog, at Danmarks indsats (stadig) var af det gode. Men han syntes tydeligvis ikke, at Danmark fik den anerkendelse, det havde fortjent. Han svingede altså mellem en ekspanderende diskurs, som anerkender (dele af) kritikken, og en antagonistisk diskurs, som udgrænser kritikere med bemærkninger som, at de misforstår eller har sat sig ordentlig ind i. Det er tydeligt, at kritikken irriterede Kjærboel. Med tanke på den indsats, han selv mente, at Danmark lagde for dagen – her bliver nodalpunktet Danmarks *ansvar* kædet sammen med Danmarks store *indsats* – fremhævede han måske netop derfor, at grønlandsk deltagelse ikke blot var forventet, men påkrævet. Den lyttende og tillidsfulde forælder fik her selskab af en fordringsfuld: man kan ikke hjælpe den, der ikke vil hjælpe sig selv. Også her skabes ækvivalenskæder til støtte for nodalpunktet om grønlandsk *ansvar*: ord som indsats, selvbestemmelse og medvirken understøtter alle den pointe. Det samme gør påstanden om, at Grønland og Danmark er ligestillede.

Det var det materielle, som havde Kjærboels primære interesse. Man finder også et andet tema, som særligt Stauning havde været inde på, nemlig kultur-/beskyttelseshensynet. Selv om grønlandere måtte lære dansk af hensyn til tilknytningen til Danmark, skulle det grønlandske sprog hverken "undertrykkes eller udryddes", ligesom grønlandsk kultur og kulturværdier skulle bevares.

Kjærboel blev afløst af Kai Lindberg. Han havde stillingen til 1960, men har ikke efterladt sig et embedsarkiv. Han nåede dog på opfordring af landsrådet at nedsætte Grønlandsudvalget af 1960 (G60), der skulle fastlægge udviklingen fremover med fokus på at styrke bestræbelserne for ligestilling mellem Grønland og Danmark. G60 blev til i lyset af de erfaringer, man havde høstet ved det hidtidige reformarbejde.

"DET KOSTER AT SKIFTE LIVSFORM!"

MIKAEL GAM (UDENFOR PARTI, VALGT I NORDGRØNLAND) 1960-1964

Mikael Gam var den første grønlandsminister, som i forvejen havde sagkundskab om Grønland. Han var dansk, men blev som 24-årig (i 1925) lærer i Nuuk, hvilket førte til en karriere i det grønlandske skolevæsen, som kronedes med posten som skoledirektør for Grønland i 1950.

---

69 Artikel til *Social-Demokraten*. Johannes Kjærboels arkiv, Manuskripter til artikler, taler m.m., 1929-64, 7, RA.

I 1963 gjorde han status over tiåret siden den ny grundlov. Arbejdet i G60 skred godt frem og var nødvendigt. "Ellers kunne selv Grundloven i det lange løb ikke redde det gode forhold, der jo absolut er til stede i det dansk-grønlandske forhold." Der var en vis skuffelse blandt grønlændere over ikke at være blevet fuldt ud "danske", fandt han. Hvad han lagde i dette, eller mente at grønlænderne lagde i det, er uklart, men ligeløn var en del af det. Det mente han til gengæld ikke, at "man" havde gjort sig klart, hvad indebar. Han erkendte, at det havde været kortsynet ikke at "lade grønlænderne uddanne" inden for andre områder end fiskeri men i stedet sende danskere. Men han forklarede det med, at baggrunden havde været, at når danskerne var færdige med at bygge det grønlandske samfund, ville grønlænderne selv kunne tage over, så derfor ville uddannelse i mellemtiden ikke være vigtigt. Grønland burde være "selvforsynende" med folk til alle poster i samfundet, slog han fast. Sigende er særligt formuleringen at "lade grønlænderne uddanne", der afslørede, i hvor høj grad Danmark stadig styrede samfundsudviklingen. Uddannelse var noget Danmark "lod" grønlændere få. Men selv om Gam ikke foregav, at der var ligestilling for nuværende, mente han dog stadig, at målet var en selvstændiggørelse af Grønland – "ikke i første række "politisk", men uddannelses- og erhvervsmæssigt." Springet fra den "primitive" fangertilværelse til "moderne fiskeri og fabriksdrift" kunne ikke gå for hurtigt. Men det havde kostet – og ville koste mere:

Kan grønlænderne nu følge med? spørger man – og med rette! – Nej, alle kan selvfølgelig ikke følge med. For de fleste, især dem, der bor på de små pladser, som i øvrigt også aftager stærkt i antal, er det et stormvejr, der går forbi eller hen over hovedet på dem. Det må være sådan. Men for dem i byerne er det anderledes. Ikke at alle kan følge med, men byboerne har anderledes store muligheder for at kunne det.

Selvfølgelig går der porcelæn i stykker også ved den flytning! (...) Det koster at skifte livsform! (...) Det er uligt at rytmen og balancen ikke findes straks, men at man må omvejen ad lidt for meget drikkeri, før livsformen er fundet.

Opbygningen man stod overfor ville kræve "penge og indsats, klogskab og organisation" – alt sammen fra dansk side, forstås. At udvikle Grønland var "vor simple pligt, og den løber vi ikke fra!!" Det ville koste Danmark en del, men det ville koste grønlænderne mere: "Det, vi ofrer, kan måles i penge, men det, grønlænderne må ofre, er dyrere. For det er alt det – eller meget af det – som i årtusinder er bygget op og groet frem. Det er en stor del af en gammel værdifuld kultur, som synker ned i det molokgab, som den tekniske nytid har åbnet." Sådan måtte det være. Toget havde forladt stationen, og dets drivkraft var Danmarks pligt – "i kraft af historisk tradition og nationalt fællesskab".⁷⁰

---

70 'Grønland og grundloven' (tale grundlovsdag 1963). Mikael Gam privatarkiv, 1960-1980, Manuskripter til taler, foredrag, artikler m.m., 4, RA.

Der er genkendelige temaer i Gams udtalelser, men også et par nye. Væk er al snak om beskyttelse og kulturbevarelse. Fælles er dog stadig opdragerrollen og Danmarks ansvar for at føre grønlænderne fra det "primitive" til det "moderne" – og i dén forbindelse også Danmarks store indsats. Modsat sine forgængere foregav han ikke, at grønlændere var ligestillede eller overladt nævneværdigt initiativ – tværtimod. En ændring af det ulige forhold i fremtiden var bestemt ønskværdigt, men det var Grønland ikke parat til. Så for nuværende var det Danmark, som svang taktstokken. Nodalpunktet om grønlandsk initiativ og medansvar er gledet i baggrunden.

Den historiske tradition og fællesskab er til gengæld ny på scenen og er et emotionelt argument for Danmark og Grønlands samhørighed, men også en støtte for, at Danmark nu – af historien – er placeret i rollen som opdrager. Det var nærmest et spørgsmål om materiel eller evolutionær nødvendighed. Hans omtale af Danmarks ansvar som en *pligt* efterlader ingen tvivl om, at han anså fortsat modernisering med Danmark ved roret, som det (eneste) rigtige at gøre – også selv om "modtagerne" ikke altid ville forstå eller synes om det. Ligesom Kjærbøl veksler han mellem en diskurs, som ekspanderer for at inkludere kritik og udgrænser dele af kritikken med henvisning til at kritikerne ikke har forstået sagen (jf. også eksemplet med manglende ligeløn).

"GRØNLAND I OPBRUD":⁷¹ CARL P. JENSEN (S) 1964-68

G60 fremlagde sin betænkning i 1964, og det blev Carl P. Jensen, der kom til at præsidere over de reformer, den gav anledning til. Udvalget var ikke kommet frem til "lutter tilfredsstillende resultater", men Jensen hæftede sig ved, at den havde landsrådets opbakning.⁷² Over for kritikere tog han det retoriske kneb i brug, som demokratisk valgte politikere vist til alle tider har brugt: var utilfredsheden tilpas stor, så måtte Grønland jo vælge nye repræsentanter.

Reformerne afskaffede ikke det forhadte hjemstavnskriterium, men lavede det om til et fødestedskriterium. Konsekvensen var den samme – lavere løn til folk født i Grønland – og kritikken i den anledning var hård. Det udlagde Jensen dog som et sundhedstegn på interesse og demokratisk debat. Selv fremhævede han fødestedskriteriet som et nødvendigt onde som man "– foreløbig! –" måtte af finde sig med, og med tiden ville overflødig gøre sig selv. Som Gam havde fremført, så gjorde udvikling ondt:

...der vil i en udviklingskæde altid være overgangsled som er mindre stærke. Men det er måske for meget at forlange, at de unge selv helt skal forstå, at sådan er deres place-

71 Udateret artikel. Ministeriet for Grønland, Carl P. Jensens ministerarkiv, Taler 1965-1966, 6, RA. Herefter Min. f. Grl., Jensen, Taler, RA.

72 Grønlandsudvalget af 1960. Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

ring i dag – næsten efter udviklingens lov! En sådan udvikling er vel også mere efter "naturens orden" end for store og hurtige skridt ville være det?⁷³

Modsat Gam mente altså Jensen dog, at udviklingen kunne gå for hurtigt. Men han konstaterede, at der ville være både dem, der syntes, at det gik for hurtigt, og dem, der syntes, at det gik for langsomt.⁷⁴

En anden forandring var efter grønlandsk ønske, at landsrådet fremover selv valgte sin formand fremfor at blive ledet af landshøvdingen, der var en (dansk) embedsmand. "En gensidig tillidserklæring" kaldte Jensen ordningen.⁷⁵ Han understregede, at den hidtidige ordning var afskaffet efter grønlandsk ønske. Ikke fordi den havde været dårlig, tværtimod havde landshøvdingene været en loyal "hjælp og støtte" for Grønland samt "sikkerhedsnet" for landsrådet.⁷⁶ At landsrådet stadig blev anset for at have behov for et sikkerhedsnet, vidnede oprettelsen af Grønlandsrådet om. Det afløste Folketingets Grønlandsudvalg og bestod af fem grønlandske og fem danske politikere samt en formand. Jensen beskrev det som en stopklods, der kunne gribe korrigerende ind, hvis udviklingen gik – som han sagde – "gale veje".⁷⁷

Jensen mente, at Grønlands fremtid skulle afgøres af Grønland selv, hvilket han dog i nogen grad modsagde umiddelbart efter, da han udtalte, at grønlænderne havde krav på, at der i "rimeligt omfang" blev taget hensyn til deres synspunkter. Det ville altså ikke være alt, de kunne forvente at bestemme selv. Det handlede om at finde balance mellem medbestemmelsesret og "egen indsats". Den "modenhed og ansvarsbevidsthed", som havde været påkrævet af grønlandske politikere efter 1950, var stadig i høj grad nødvendig, mente Jensen. Han troede dog på, at landsrådet ville kunne leve op til det nye (særligt tungere økonomiske) ansvar og lovede, at Danmark også fremover ville være velvilligt indstillet, hvis landsrådet ønskede kompetencer og ansvar øget.⁷⁸

De føler deres ansvar, ved jeg, og de vil vide at bære det. Mere og mere lægger vi over på grønlændernes egne skuldre – og vi gør det med fuld fortrøstning til, at de kan bære denne byrde, men så må det også forudsætte støtte fra den brede befolkning til dem, denne befolkning selv har valgt. Ellers vakler det hele, og mistroen skulle jo ikke gerne brede sig til politiske kredse hernede, så både lovforslag og bevillinger kommer ud for vanskeligheder ved deres gennemførelser.

73 Grønlandsudvalget af 1960, Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

74 'AOF. Grundrids til foredragsrækken 'Grønland.' 5. foredrag. Grønland – hverken udland eller u-land', Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

75 'Grønlandsmin. Nytårstale', Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

76 Jensen: 'Landsrådenes fortid og fremtid', 273-276.

77 Grønlandsudvalget af 1960, Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

78 Jensen: 'Landsrådenes fortid og fremtid', 273-276.

Det ligner en trussel: hvis Grønland laver for meget larm, kan det være, at nogle i Danmark (ikke ministeren selv, naturligvis) vil lukke kassen i. Jensen udtrykte håbet om, at udviklingen i Grønland skulle ske "en sådan måde, at det danske samfund kan være det bekendt, – ja, helst mere end det!".⁷⁹ De dage var tilsyneladende ovre, hvor Danmark blev erklæret som eksempel til efterfølgelse.

Men selv om tidens utilfredshed således tydeligt er smittet af på (også) Carl P. Jensens udmeldinger, er der mange gengangere: understregningen af den gensidige tillid, at Danmark lyttede og handlede på initiativ fra Grønland, som således også kunne afkræves krav til ansvarsfuldhed og modenhed. Det er i høj grad de samme temaer som hos Kjærbo. For trods de mange ord om grønlandsk medbestemmelse stod det stadig klart, at Danmark i sidste ende bestemte. Den autoritære forælder stak hovedet frem og truede med at fratage lommepengene, hvis Grønland gjorde for meget vrøvl.

Endnu et forhold bør bemærkes: som hos Gam var enhver tale om beskyttelse af grønlandsk "kultur" eller "levevis" forstummet. Til gengæld videreføres omtale af udviklingen som naturgiven og nødvendig.

Kritikken af hjemstavns- og fødestedskriterierne har dog tilsyneladende antaget en styrke, som gjorde, at de ikke længere kunne udgrænses eller antagoniseres. I stedet ekspanderes diskursen til en anerkendelse af uhensigtsmæssigheden og en forsikring om, at det er midlertidigt.

"EN NATURLIG KENDSGERNING ...": A.C. NORMANN (R) 1968-71

A.C. Normann var minister for et markant jubilæum: 250-året for Hans Egedes kolonisering af Grønland i 1971. I den anledning roste Normann Egede og udtrykte, at denne ikke havde udnyttet grønlandere "som mange før og senere har gjort". Selv om det implicit rummede kritik, var Normann ikke i tvivl om, at handelsmonopolet havde været "den lille, svage folkegruppes redning, sammenlignet med så mange andre kolonigrupperes skæbne."

Fejl blev begået, og fejl begås vel stadig i forholdet mellem Danmark og Grønland. Det er ~~i så fald~~ *en beklageligt, men samtidig naturlig kendsgerning, og i for* i forholdet til alle andre kolonimagters traditioner over for deres kolonier behøver vi ikke slå øjnene ned.⁸⁰

Langt de fleste grønlandere, fortsatte han, var da heller ikke i tvivl om Danmarks gode intentioner.

I en tale i Nordisk Råd i 1970 knyttede Normann også an til fortiden, da han mindede om, at det ikke var mere end 20 år siden, at grønlandspolitikken stadig fulgte kolonitidens principper – og at det siden da var gået meget hurtigt. Det, han

⁷⁹ "Grønlandsudvalget af 1960, Min. f. Grl., Jensen, Taler 1965-1966, 6, RA.

⁸⁰ Overstregninger svarer til overstregninger i teksten. Kursiv svarer til tilføjelser i hånden.

først og fremmest lagde vægt på i skildringen af Grønland "i dag", var grønlændernes muligheder for at komme til orde og have medindflydelse via folketingsmedlemmer, landsråd og kommunalbestyrelser. Disse fik, skrev han, overladt flere og flere opgaver i takt med, at de viste deres "voksende evne til at behandle (...) komplicerede samfundsproblemer." Det var en udvikling, han håbede kunne fortsætte.⁸¹ Også for ham var meget dog op til grønlænderne selv:

Vi kan trods de mangler, der er, godt være resultatet af 20 års udbygning af Grønland bekendt. Der har da også været enighed om det, her og i Grønland.⁸²

Man har ofte talt om, at den grønlandske befolkning ikke er aktiviseret, og at tingene sker hen over hovedet på dem, besluttet og udført af velmenende og ivrige danskere. Selvom der nok er en kerne af sandhed heri, er dette i det store og hele ikke rigtigt. (...)

Problemerne er mange og store, og vi danske er villige til at bistå i løsningen af dem. Vi har sikkert gennem tiden begået adskillige fejl i Grønland – det har ikke kunnet undgås, men hovedmålet for vor grønlandspolitik nu og i fremtiden bestemmes af grønlænderne selv.⁸³

Bemærkelsesværdigt i forhold til de umiddelbare forgængere var en tilbagevendende til kulturelle værdier: "når den økonomiske udvikling har nået de foreløbige mål, så tror jeg, at et krav om de ting, der ikke kan købes for penge, vil melde sig." Det grønlandske kulturliv var kommet i anden række, erkendte Normann, fordi det var svært at fastlægge normer og regler for. Alligevel var det afgørende for menneskelig trivsel, og her mente han, at Danmark fremover burde lægge et fokus.⁸⁴ Erkendelsen var formentlig et led i en "livlig debat" særligt blandt unge grønlændere om det grønlandske sprogs overlevelse, som ifølge ham også var en kamp for kultur og identitet.⁸⁵ Daniseringen havde for alvor fået sin modbevægelse, og Normann ekspanderede diskursen til at inkludere den.⁸⁶ Han erkendte selv, at de unge, der ikke havde måttet kæmpe for ordentlige forhold og velfærdsstat, nok bedre end ældre generationer forstod behovet for kulturel udfoldelse.⁸⁷ Desuden var grønlandske modstemmer blevet tydeligere.

81 'Grønland i dag og i morgen', tale ved Nordisk Råds møde i Reykjavik, 10.2. 1970. Grønlandsministeriet, A.C. Normanns ministerarkiv, Taler og diverse, 7, Rigsarkivet. Herefter: Grl.min, Normann, Taler og diverse, RA.

82 Grønlands fremtid', konference, 14. marts 1971. Grl.min, Normann, Taler og diverse, 7, RA.

83 'Grønland i dag og i morgen', tale ved Nordisk Råds møde i Reykjavik, 10. februar 1970. Grl.min., Normann, Taler og diverse, 7, RA.

84 'Hans Egedes 250 års jubilæum', 8. juni 1971. A.C. Normann privatarkiv, Taler 1965-1977, 3, RA, Grl.min, Normann, Taler og diverse, 7, RA.

85 'Grønland i dag og i morgen', tale ved Nordisk Råds møde i Reykjavik, 10. februar 1970. Grl.min., Normann, Taler og diverse, 7, RA.

86 'Grønlands fremtid', konference, 14. marts 1971. Grl.min., Normann, Taler og diverse, 7, RA.

87 'Hans Egedes 250 års jubilæum', 8. juni 1971. A.C. Normann privatarkiv, Taler 1965-1977, 3, RA.

Udover det kulturelle anslog Normann en del af de samme nodalpunkter som forgængerne: grønlændernes muligheder for initiativ og medindflydelse og deres ansvar for egen situation, side om side med Danmarks "opdragende" funktion: ansvar var (stadig) noget der blev overdraget i passende portioner, afhængigt af grønlændernes modenhed.

Også han balancerede mellem inkludering og udgrænsning af grønlandspolitikens kritikere. Til gengæld var han i højere grad end forgængeren klar til at vurdere den overordnede indsats positiv. Vi ser hos Normann også en tilbagevendende til understregningen af Danmarks gode intentioner og i det store og hele rigtige handlen. Danmark kunne være indsatsen bekendt.

"MANGE VANTE FORESTILLINGER MÅ TAGES OP TIL REVISION":

KNUD HERTLING (U.P.), VALGT I NORDGRØNLAND), 1971-1973

Knud Hertling var den første grønlandsminister, der var født i Grønland, om end adopteret og opvokset hos en dansk præst. Han nærede et ønske om større grønlandsk medbestemmelse og nedsatte i 1973 et udvalg, der skulle forberede hjemmestyre. Kommissionen adskilte sig fra tidligere ved at have rent grønlandsk deltagelse. Hertling fik desuden gennemført visse tiltag til udligning af lønforskellene, om end fødestedskriteriet ikke blev afskaffet.⁸⁸

I en artikel om regeringens grønlandspolitik i 1972 tog Hertling udgangspunkt i en udtalelse fra statsminister Krag om, at grønlandspolitikken burde hvile på "befolkningens egne forudsætninger". Han konstaterede, at sådanne smukke udtalelser havde man ofte hørt, men at det var uklart, hvad de indeholdt, og hvordan de blev omsat til handling. Her argumenterede han for, at et "virkelig kommunalt selvstyre" skulle overtage en række af de opgaver, der nu lå hos staten. Det skulle ske sammen med en højere grad af finansiering via skatter i Grønland.

Også m.h.t. erhvervslivet mente han, at man i højere grad måtte søge at aktivere grønlændere til en mellemvej (han foreslog kooperationen) mellem "... statsdrift, der hidtil ikke har givet tilstrækkeligt incitament til selvstændige grønlandske initiativer, og det private erhvervsliv, der har tendens til at blive domineret af danske." Tillige ønskede han at opprioritere det grønlandske sprog, ligesom han erklærede at have "opnået regeringens tilslutning til, at de kulturelle sagsområder skulle tilbageføres fra kulturministeriet til grønlandsministeriet. "Alt i alt ønskede han en samlet grønlandspolitik "med vægt på det grønlandske indslag". Han fandt, at det var en "naturlig og ønskelig udvikling, at de politiske udspil i stadig højere grad kommer fra grønlænderne selv", og lovede, at regeringen ville lytte til befolkningen og landsrådene.⁸⁹

88 "Grønlandsministerens tale til de forhandlingsberettigede organisationer, mandag den 13. december 1971". Polarbiblioteket.

89 Hertling: 'Regeringens grønlandspolitik'. Hertling udgav senere en bog, *Grønlandske paradokser*, med sine tanker om det dansk-grønlandske forhold. Men da den er fra 1977, og

Hertling virkede forholdsvis uinteresseret i at rose eller skænde den danske indsats. Hans nøgternhed og fokus på det praktiske minder i nogen grad om Mikael Gams, om end hans løsningsforslag var radikalt anderledes.

Han erklærede, at hans forslag hverken var "ny eller epokegørende", men sammenlignet med forgængerne var der alligevel væsentlige forskelle: ligestilling omtalte han ikke som et faktum, ej heller grønlandsk mulighed for medindflydelse. Det var noget, der stadig skulle arbejdes på at skabe. Den større indflydelse, han mente måtte overgå til grønlænderne selv, var ikke betinget af udtalelser om nødvendige grader af ansvar og modenhed fra Grønlands side, men havde dog et skær af evolutionær nødvendighed. Der var et fravær af forældremetaforer samt optagethed af, hvordan den danske indsats måtte vurderes.

Det har ikke været muligt at opspore mange kilder fra Hertlings ministertid, hvorfor der kan stilles spørgsmål ved repræsentativiteten, for så vidt angår emnevalg. Alligevel kan der konstateres en markant anderledes retorik og sprogbrug end hos forgængerne, ikke mindst i den totale mangel på en organisering af diskursen omkring de nodalpunkter, ækvivalenskæder og ekspansioner/antagonismer, som stort set alle tidligere ministre i en vis udstrækning har til fælles.

"... MODENHED OG GENSIDIG RESPEKT ...":

JØRGEN PEDER HANSEN (S) 1975-81⁹⁰

Jørgen Peder Hansens ministertid indeholdt en væsentlig milepæl: indførelsen af Hjemmestyret i 1979. Hjemmestyrekommissionen blev nedsat i 1975, og i den anledning skrev Hansen, at "den danske stat hidtil har varetaget næsten alle samfundsopgaver i Grønland." Kommissionen blev nedsat efter grønlandsk ønske, og Hansen anså initiativet for udtryk for en ny fase i det dansk-grønlandske forhold, nemlig mere jævnbyrdighed og grønlandsk villighed til at påtage sig de udfordringer, der fulgte med ansvaret for "konkret angivne samfundsopgaver." Kommissionen var ikke som Hertlings rent grønlandsk, men bestod i lighed med tidligere af lige mange danske og grønlændere, nemlig syv hver, som han håbede ville mødes i "modenheden og den gensidige respekt", som havde udviklet sig mellem Danmark og Grønland.⁹¹ I en nytårstale ved indgangen til 1980 roste han det nyindførte landsting og landsstyret for dets "ansvarsbevidsthed og modenhed" samt den fordragelige atmosfære, kommissionsarbejdet var foregået i.⁹²

---

ikke indeholder udtalelser fra hans ministertid, er den ikke benyttet i denne undersøgelse.

90 Hertling efterfulgtes af Holger Hansen (V) 1973-1975. Han har ikke efterladt sig et ministerarkiv eller artikler.

91 'Hjemmestyreordningen går i gang'. Udkast til kronik, 20. november 1975. Grønlandsministeriet, J.P. Hansens ministerarkiv, Emneordnede sager 1975-1981, Taler og artikler 1978-80, 12. Herefter: Grl.min., Hansen, RA.

92 Ministerens nytårsudtalelse til Sermitsiaq (79/80), Grl.min., Hansen, 12, RA.

Da Hansen i en tale i Europarådet redegjorde for forslagene til hjemmestyreordningen erklærede han, at der var tale om en "radikal ændring" i det dansk-grønlandske forhold, et "egentligt selvstændigt, politisk og økonomisk ansvar" og "et mere ligeværdigt forhold mellem Grønland og Danmark." Hjemmestyreordningen udgjorde: "... en naturlig slutsten på eftertidens grønlandspolitik, idet udviklingspolitikken i nogen grad ville have været fejlslagen, hvis ikke den var mundet ud i et grønlandsk ønske om selv at tage ansvar for det grønlandske samfund."

Trods politisk nybrud var der en ideologisk kontinuitet, hvor Danmark havde "vedkendt sig sit ansvar" – "i god overensstemmelse (...) med den dansk-grønlandske tradition for problemløsning i afgørende spørgsmål."⁹³ Ved hjemmestyrelovens forelæggelse i Folketinget kaldte han den "et for begge parter lykkeligt resultat af udviklingspolitikken i Grønland" og gentog, at udviklingen ville have været fejlslagen foruden.⁹⁴ Grønlandsk kultur omtalte han med noget mere patos end sine forgængere som "en stor og gammel kultur", som gav udgangspunkt for grønlandsk ligeværd.⁹⁵

Med Hansen er vi næsten tilbage ved Hedtofts stolthed over det foreliggende resultat og en inddragelse af stort set alle de nodalpunkter, vi hidtil har identificeret. Nærmere bestemt grønlandske ønsker, ansvar og modenhed, gensidig tillid og respekt, ligeværd, danskernes anerkendelse af deres ansvar, samt udviklingen som naturligt-evolutionær. At Grønland var klar til mere ansvar, var også en refleksion af Danmarks indsats, altså at rollen som "opdrager" eller facilitator af større grønlandsk medansvar var blevet udført med succes.

Der er desuden et andet fællestræk med tidligere ministre, som har lanceret ny politik, nemlig en dobbelthed med ros til den danske indsats, men også delvis distancering til en fortid, hvor ligestillingen ikke var et faktum – underforstået, at det er/bliver den nu. Hansen er ikke den første til at tage nøgleord som ansvar, modenhed, ligestilling og ligeværdighed, i brug. Men skal man tro stort set hver minister, som har brugt dem, betyder de noget andet og lidt mere nu, end de har gjort før.

"ROMANTISERENDE SKYLDFØLELSE ER ET HANDICAP ...":

TOM HØYEM (CD) 1982-87⁹⁶

Tom Høyem var den vel nok mest kontroversielle Grønlandsminister. Han opnåede at komme uoverens med såvel danske som grønlandske politikere. Hvad man dog ikke kunne tage fra ham, var ifølge landsstyreformand Jonathan Motzfeldt et brændende engagement.⁹⁷ Høyem introducerede et helt nyt tema: Ikke blot havde

93 Tale i Europarådet. 26. april, 1978. Grl.min., Hansen, 12.

94 Forelæggelsestale til Folketinget. Grl.min., Hansen, 12.

95 Statsministerens bidrag til Grønlands Landsråds publikation i anledning af hjemmestyrets indførelse 1. maj 1979', Grl.min., Hansen, 12.

96 Efter Hansen fulgte Tove Lindbo Larsen (S), der ikke har efterladt sig arkiver eller artikler.

97 Høyem: *Dagens Grønland*, 5.

Danmark et ansvar for Grønland, som hvilede på den fælles fortid, men med sikkerhedspolitikken som begrundelse antydede han, at Danmark også havde *brug* for Grønland. Formuleringen af det synspunkt var helt nyt: at Danmark ikke blot er i Grønland på grund af ansvarsfølelse – men faktisk får noget ud af det.⁹⁸

I sine første nytårsudtalelser slog han ansvars- og ligestillingstemaet an, men betonedede også dansk ansvar:

Det er vigtigt, at alle i rigsfællesskabet udfører hver deres del af den store opgave. Vi kan ikke altid være enige – men vi bør altid kunne have respekt for hinandens meninger. Et synspunkt bliver ikke bedre, fordi det er dansk. Et synspunkt bliver heller ikke bedre, fordi det er grønlandsk. I et værdigt, ligeberettiget samarbejde er det argumenterne, der tæller.⁹⁹ (1982/83)

Det er en balancekunst at give det nye grønlandske hjemmestyre gode vækstbetingelser og respektere selvstændigheden uden at tabe tålmodigheden og huske, at Danmark naturligvis må vedstå sine forpligtelser, så længe der er brug for os.¹⁰⁰ (1983/84)

Høyem var generelt tilfreds. Hjemmestyret så han som noget, som både Danmark og Grønland kunne være stolte af. Udviklingen på den korte tid, der var gået, var imponerende. Det gode samarbejde mellem Danmark og Grønland gav resultater med få kontroverser og uden de problemer, der optrådte ved hjemmestyre andre steder i verden.¹⁰¹

I højere grad end hans umiddelbare forgængere udtalte Høyem sig også om fortiden. Og det i klart sprog:

Ingen dansker behøver "skamme sig" over dansk indsats i Grønland. Al snak om kolonimagt og imperialismen kan roligt afvises som sludder.¹⁰²

"Romantiserende skyldfølelse er et handicap. Dansk/Grønlandsk politik er en rationel opgave der skal løses ...".¹⁰³ Selv om det således kunne lyde som om kulturspørgsmål var mindre vigtige for ham, var det ikke tilfældet. Godt nok afviste han "Grønlandsromantik og Grønlandssværmeri om indlandsis, isbjørne og naturfolks harmoni ... Grønland skal ikke tvinges til at leve det naturharmoniske liv, som vi nostalgisk tror, at vi engang havde".¹⁰⁴ Men han vendte sig også mod daniseringen: "Grønlændere er grønlandere. Danskere er danskere. Netop derved

98 Høyem: *Dagens Grønland*, 30-31, 44.

99 Høyem: *Dagens Grønland*, 14-15.

100 Høyem: *Dagens Grønland*, 30-31.

101 Høyem: *Dagens Grønland 1986*, 28, 37, 106-107, 119.

102 Høyem: *Dagens Grønland*, 44.

103 Høyem: *Dagens Grønland*, 55.

104 Høyem: *Dagens Grønland*, 39.

kan vi berige hinanden.”¹⁰⁵ Det var fornærmende at kalde grønlændere ”norddanskere”, mente han, ”Fra 5. juni 1953 med Grundloven og til 1979 var betegnelsen god nok og udtryk for, at vi stræbte efter at være ét land. Fra 1979 er ønsket, at vi har hver vor egenart.”¹⁰⁶ Det er en genganger fra Jørgen Peder Hansens ord om grønlandsk kultur som adgang til ligeværd.

Han tog specifikt forældre/barn-metaforen op og anså den for fornærmende: ”Vi skal tage hjemmestyret alvorligt som en proces, der ikke kan forudbestemmes. Når Grønland har en kompetence, skal Danmark holde fingrene væk. Hjemmestyret er ikke et elevråd med rektor som sikkerhedsnet.”¹⁰⁷

Den grønlandske udmeldelse af EF illustrerede kernen heri: ”Vi følger Grønlands ønsker på områder, hvor Grønland selv tager konsekvenserne.”¹⁰⁸ Der ligger en dobbelthed i udtalelserne. Tilføjelsen om, at det gjaldt, hvor Grønland tog konsekvenserne, illustrerer, at fuglen ikke helt var fløjet fra reden. Selv om Høyem eksplicit gjorde op med forældre/barn-metaforen, er den stadig implicit til stede i udtalelser som, at Danmark måtte have ”tålmodighed” med Grønland og hjælpe til med, at Hjemmestyret ikke ”kløjs i den store mundfuld”, hvis det fik mere selvstændighed, end det kunne ”magte”.¹⁰⁹ Dog understregede han, at tempoet i overførsel af kompetencer måtte være op til Grønland selv. Danmark ønskede overført ”så megen kompetence til Grønland som muligt og så hurtigt som muligt” og ville støtte økonomisk, så længe det var nødvendigt, forudsat at pengene blev brugt ansvarligt.¹¹⁰ Også her fornemmer man, at der trods alt var et ”sikkerhedsnet”. For der var også områder, som Grønland ikke var parat til, bl.a. sikkerhedspolitik, retspleje og udnyttelse af råstoffund.¹¹¹

Høyems bedømmelse af Danmarks indsats er god hele vejen rundt: Hjemmestyret er kronen på en positiv udvikling, om end visse udtalelser afslører, at ligestillingen ikke er total. Selv ikke fortiden er der anledning til at kritisere. Dermed er også han inde på det evolutionære spor, hvor det hele tiden bliver bedre, blot finder han ikke, at der er begået fejl.

Trods en lidt anderledes stil er nodalpunkterne hos Høyem de samme, som vi har set hos forgængerne: ligestilling, gensidig respekt, dansk ansvar, grønlandsk ansvar og dertil hørende grader af politisk modenhed. Et markant nybrud er dog omtalen af Danmarks brug for Grønland, som rykker ved Danmarks rolle som absolut velgører. Omvendt er udgrænsningen af kritikken total. Danmark har ikke begået fejl.

---

105 Høyem: *Dagens Grønland*, 226.

106 Høyem: *Dagens Grønland*, 43-44.

107 Høyem: *Dagens Grønland*, 43-44.

108 Høyem: *Dagens Grønland*, 39.

109 Høyem: *Dagens Grønland*, 28, 44-45.

110 Høyem: *Dagens Grønland*, 53-54.

111 Høyem: *Dagens Grønland*, 112.

Tom Høyem blev fulgt af Mimi Jacobsen, der sad på posten i et halvt år. Dermed endte perioden med et særligt dansk grønlandsministerium. Høyem var ifølge ham selv initiativtageren til at lukke ministeriet, idet han mente, at ansvarsområderne efterhånden lå hos Hjemmestyret.¹¹²

Dermed gik Grønland som ansvarsområde tilbage til statsministeren, som på dette tidspunkt var Poul Schlüter (K). Han beskæftigede sig påfaldende lidt med Grønland. I anledning af 10-året for hjemmestyrets indførelse konstaterede han, at det var gået over al forventning. Taler er kort, og man måtte forstå på den, at alt var godt. Grønland var selvkørende, optrådte modent og ansvarligt og relationen stærk: "Grønlændere og danskere er nemlig venner, forenede gennem generationer i et Rigsfællesskab."¹¹³

Temaerne er velkendte, men der er alligevel sket et skift: nodalpunkterne ligestilling og grønlandsk ansvar og initiativ omtales nu som fuldt realiserede og ikke længere som noget, der befinder sig et sted mellem det faktiske og det ønskværdige. Påpegningen af den historisk/emotionelle samhørighed er dog ikke ny.

"I RIGSFÆLLESSKABETS ÅND OG MED RESPEKT FOR GRØNLAND ...":

POUL NYRUP RASMUSSEN (S) 1993-2001

Poul Nyrup blev den første – og eneste – danske minister, der har givet en officiel undskyldning for dansk ageren i Grønland. Undskyldningen, der faldt i 1999, omhandlede tvangsflytningen af beboerne i Thule i 1953 til fordel for den amerikanske base. Undskyldningen er ganske enestående, og synes ikke at være udtryk for Nyrups indstilling til Grønland i øvrigt. I en tale i 1998 til *Inuit Circumpolar Conference* omtalte han Danmark og Grønland som ligeværdige samarbejdspartnere, og hjemmestyreordningens ånd som eksempel til efterfølgelse for andre. Vendingen "mutual respect" blev brugt flere gange. Forholdet mellem Danmark og Grønland, udtalte han, befandt sig endvidere i en konstant udvikling, hvor Grønland gradvist havde overtaget/tog mere og mere ansvar. "Still based on mutual respect, responsibilities and duties."¹¹⁴ Danmark havde faktisk gjort det så godt, at førersædet i forhold til resten af verden var komfortabelt sikret – de andre kunne lære noget. Han slog det gamle modernisering/bevarelsesdilemma an, men med den indstilling at der faktisk ikke var tale om et dilemma:

Political development combined with the general economic globalization racing all over the world often make it difficult for indigenous peoples to maintain their cultural origin on economically sustainable terms.

112 "Hjertet banker stadig for Grønland", *Kristeligt Dagblad* den 29. maj 2008 – <http://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/hjertet-banker-stadig-grønland> (18.03.2016).

113 Statsministerens tale i Nuuk/Godthåb den 21. juni 1989 i anledning af 10-året for hjemmestyrets indførelse. Statsministeriet, Poul Schlüters ministerarkiv, Taler og artikler, 3, RA.

114 "Prime Minister Poul Nyrup Rasmussen at the ICC General Assembly – 24th July 1998 in Nuuk", *Statsministeriet* - http://www.stm.dk/_p_7611.html (18.03.2016).

This is not an acceptable situation! Because – what is identity, without one's own culture and history? We believe, it is possible to unite identity and economic survival.

But it requires political will. We have that will. And we have shown it here in Greenland – together. Denmark and Greenland.

Selv om han er den eneste, der har fundet anledning til at undskylde for dele af fortiden, er han også en af dem, der i højeste grad mener at have distanceret sig til eventuelle fejltrin. Undskyldningen er en klar ekspandering af diskursen, men fortiden er længere væk end nogensinde. Og undskyldningen tjener i nogen grad til at understrege netop det forhold, at det koloniale, uligeværdige er fortid.

Som Schlüter omtaler Nyrup ligestillingen som faktisk og total. Men nodalpunkterne er ikke nye. De er de samme som altid. Gensidig respekt, ansvar (stigende på grønlandsk side), og med Danmark som foregangsland. Igen ser man den pudsighed, at den samme diskurs bliver brugt til at lægge afstand til fortiden, som den, man brugte – i fortiden.

”... IKKE DET FJERNESTE AT SKAMME SIG OVER ...”:

ANDERS FOGH RASMUSSEN (V): 2001-09

Havde nogen troet, at Nyrups undskyldning indvarslede en ny trend, fik Anders Fogh dem på andre tanker. På et fælles pressemøde med landsstyreformand Hans Enoksen i 2008 blev sidstnævnte spurgt ind til den undskyldning, som Canada nyligt havde givet til deres arktiske befolkning. Han svarede, at Thuleboerne jo ikke var de eneste, der var blevet tvangsforflyttet, men at spørgsmålet om undskyldninger måtte være op til den danske regering. Fogh Rasmussen udtalte dog, at Danmark ikke havde det fjerneste at skamme sig over, og er citeret for at fortsætte: ”Danmark har ydet en fantastisk stor, generøs indsats for at udvikle det grønlandske samfund. Den indsats er vi stolte over, og den kunne tjene som forbillede for andre.”¹¹⁵

Selv om Foghs holdning til undskyldninger således var betydeligt anderledes end Poul Nyrups, er der også en lighed: Dansk ageren over for Grønland var et eksempel til efterfølgelse, om end Nyrup lagde noget mere vægt på grønlandsk deltagelse.

Ved i fejringen af Hjemmestyrets 25-års jubilæum i 2004 lagde Fogh dog også vægt på, at Hjemmestyret var skabt af Grønland og Danmark i samarbejde. Det var den grønlandske befolknings mulighed for mere ansvar og indflydelse. ”Og dette ansvar er blevet forvaltet på en måde, der giver grund til anerkendelse”. I lyset af hvor godt Grønland havde klaret sig, lancerede han ved samme lejlighed Selvstyrekommisionen, med håbet at Grønland kunne blive økonomisk selvbæ-

---

115 ”Anders Fogh Rasmussen: Grønland får ingen undskyldning”, *Kalaallit Nunaata Radioa*, 13. juni 2008 - <http://knr.gl/en/node/133850> - (18.03.2016).

rende.¹¹⁶ Også ved modtagelsen af Selvstyrekommissionens betænkning i 2008 gjorde han øget politisk selvstændighed afhængig af økonomisk ditto: "Kun ved at sammenkoble ansvar for beslutninger og ansvar for finansiering kan et selvstyre få reelt indhold."¹¹⁷

Hos Fogh er Danmarks ansvar blevet afløst af Grønlands. Initiativ var fint, men nu må Grønland vise, om det er mere ansvar værdigt. Med Fogh – der jo også havde "noget for noget" som et politisk motto – ser vi en tilbagevenden til den fordringsfulde forælder, som ellers ikke rigtig havde været på banen siden Kjærbøl. Og selv om også han lagde vægt på samarbejde, er linjen noget mere autoritær, skønt også han huskede de "bløde" kulturelle værdier. Også når han talte om succesen med at finde "en balance, hvor den moderne samfundsstruktur går hånd i hånd med værdierne i den arktiske kultur."¹¹⁸

Forskellen mellem Nyrup og Fogh er interessant, fordi det er den samme diskurs, der bruges til at sige noget forskelligt. Grønlandsk ansvar og modenhed, samarbejde og gensidig respekt, Danmark som eksempel til efterfølgelse. Selv om vægten på enkelte aspekter er forskellig, er diskursen organiseret om de samme nodalpunkter. Hvor Nyrup havde understreget totalt lighed og gensidig respekt, understregede Anders Fogh, at Danmark står med det sidste ord, men sproget, de brugte, er det samme. Diskursen er – i hvert fald inden for det politiske establishment – blevet hegemonisk i en grad, så man anvender den, uanset nuanceforskellene i det man vil sige. Dog er der en vis forskel i strategi. Hvor Nyrup valgte at ekspandere diskursen til en erkendelse og endda undskyldning for fortiden, udgrænser Fogh ethvert tilløb til kritik.

"DET TALTE ORD GÆLDER ...": LARS LØKKE RASMUSSEN (V) 2009-11

Lars Løkke Rasmussen (LLR), fik æren af at afslutte arbejdet med Selvstyrets aflysning af Hjemmestyret i 2009, der var blevet sat i gang med Selvstyrekommissionen i 2004 og udført "i fællesskab og gensidig respekt". I den anledning holdt

116 "Statsministerens tale 21. juni 2004 ved gallaaftenen i Nuuk i anledningen af 25 året for hjemmestyrets indførelse i Grønland", *Statsministeriet* - http://stm.dk/_p_7466.html - 10. februar 2016. "Fogh Rasmussen: Grønland må lære at klare sig selv", *DR Nyheder* den 13. august 2002 - <http://www.dr.dk/nyheder/indland/fogh-rasmussen-groenland-maa-laere-klare-sig-selv> - (18.03.2016).

117 "Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved modtagelsen af Grønlands-dansk selvstyrekommissions betænkning. Nuuk, 6. maj 2008." *Naalakkersuisut, Grønlands regering*, <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Naalakkersuisut/DK/Selvstyre/Taler/Tale%20vStatsminister%20Anders%20Fogh%20Rasmussen.pdf> (18.03.2016).

118 "Statsministerens tale 21. juni 2004 ved gallaaftenen i Nuuk i anledningen af 25 året for hjemmestyrets indførelse i Grønland", *Statsministeriet* - http://stm.dk/_p_7466.html (18.03.2016). "Fogh Rasmussen: Grønland må lære at klare sig selv", *DR Nyheder* 13. august 2002 - <http://www.dr.dk/nyheder/indland/fogh-rasmussen-groenland-maa-laere-klare-sig-selv> (18.03.2016).

han en tale i Grønlands landsting, hvor fusionen af det traditionelle og det moderne (igen) blev fremhævet: "en balancegang, som ikke altid har været let", men som Grønland altså havde formået. Løkke dvælede ikke ved fortiden mere end ved at konstatere, at den bandt Grønland og Danmark sammen, og at tiden havde modnet og ændret forholdet imellem dem. Også her aner man det evolutionære tema, hvor udviklingen var gået den helt rigtige vej. Danmark og Grønlands relation var kendetegnet ved frihed, ansvar, fællesskab og tillid. De tre sidste kender vi efterhånden til hudløshed, men frihed er et nyt nodalpunkt, der er ækvivalent til og understøtter ligeværdigheden: Grønland er – som ligeværdig – fri til at træffe sine egne beslutninger. Som Anders Fogh hæftede også Løkke sig ved ansvaret, om end mindre i form af en økonomisk løftet pegefinger. Flere gange understregede han Grønlands eget ansvar for udviklingen fremover, og den danske tillid til " at det grønlandske selvstyre og det grønlandske folk vil overvinde de hindringer, I måtte møde."¹¹⁹

Selvstyret anses for at være kronen på værket, udviklingens endemål. Danmark har udfyldt sin opdragerrolle og trukket sig tilbage. Der er en pudsig lighed med måden som Hjemmestyret blev omtalt på. Bedst som man tror, at Grønland ikke kan blive mere ligestillet, viser det sig alligevel, at kunne lade sig gøre. Og diskursen, nodalpunkterne, man bruger til at fortælle det, er også fortsat de samme.

"VI HAR IKKE BEHOV FOR FORSONING ...":

HELLE THORNING-SCHMIDT (S), 2011-15

Så kort kan Danmarks nuværende holdning til spørgsmålet om den fælles kolonitid opsummeres. Ordene er daværende statsminister Helle Thorning-Schmidts, men udtrykker formentlig en bred konsensus, i hvert fald er der ikke nogen i den efterfølgende V-regering, som har givet udtryk for noget andet. Udtalelsen faldt i anledning af nedsættelsen af Forsoningskommissionen i Grønland i 2013.¹²⁰

Thorning sagde, at man havde fuld respekt for, at man i Grønland var optaget af spørgsmålet, men afviste altså, at det skulle have noget at gøre med Danmark. Man kan faktisk godt tale om en fortsættelse af Lars Løkkes retorik: Hvad Grønland gør nu, er op til dem selv. Danmark har opfyldt sin rolle som opdrager og har gjort det godt. Der er ikke noget at forsones. At fuglen er fløjet, understeges yderligere af Thornings ord om, at det er op til Grønland selv at bestemme, hvad relationen skal være til Danmark fremover.¹²¹

119 "Statsministerens tale i Grønlands Landsting ved ceremonien i anledning af selvstyrets ikrafttræden 21. juni 2009", *Statsministeriet* - http://stm.dk/_p_12901.html (18.03.2016).

120 "Skylder vi Grønland en undskyldning?" *Jyllands-Posten* 12. april. 2014.

121 Breum: *The Greenland Dilemma*, 152.

KONKLUSION

Siden Grønland formelt blev "ligestillet" med Danmark har relationen udviklet sig betydeligt. Fra en til tider noget forceret "modernisering" over en stigende post-kolonial kritik til en selvstyreordning, der synes at være sidste skridt før regulær selvstændighed, hvilket ordningen da også indeholder en bestemmelse om, at Grønland kan kræve.

Ligeledes har der været en udvikling i den danske retorik omkring Danmarks rolle i og overfor Grønland – og så alligevel ikke. For der er ingen tvivl om, at den overordnede dom er den samme som altid: Danmark har gjort det godt. Bedre end alle andre kolonimagter. I det omfang at der er blevet indrømmet fejl, er det ledsaget med en forsikring om de bedste intentioner. Med det indgår det officielle syn på Danmarks relation til Grønland fuldt og helt i "den gode" fortælling, den hegemoniske diskurs, som er forsøgt opbygget fra divergerende regeringers side. Her har Danmark altså noget til fælles med den britiske undersøgelse i indledningen: bedømmelsen af (dele af) den koloniale fortid som positiv. Det har været forskelligt, om man har forholdt sig antagonistisk til kritik, altså helt undladt at erkende fejl eller ekspanderet diskursen til at inkludere fejl og kritik, fulgt af forsikringen om, at det er sket med de bedste intentioner, og i hvert fald har været bedre end hos andre kolonimagter. Her ses ikke nogen klar tendens.

Til gengæld er distinkte temaer eller nodalpunkter gået igen over årene: Danmarks særlige ansvar for at udvikle Grønland, men også den ligeberettigelse som fordrer grønlandsk ansvar, initiativ og modenhed. Understregningen af Grønland som ligestillet og ligeværdig politisk partner daterer sig faktisk tilbage til 1953 sammen med vægten på, at Grønland har initiativet i og ansvaret for, egen udvikling, betinget af stadiet af modenhed. Det er en pudsighed, at man for hvert "fremskridt" (Grønlandslovene af 1950, Grundloven af 1953, G60, Hjemmestyre, Selvstyre) har brugt det samme argument for at distancere sig også fra en umiddelbar fortid. Tiderne er skiftet, men diskursen består.

Men der er også forskelle, som går ud over, hvor patosladet den enkelte minister har holdt af at udtrykke sig. Hvor de tidlige "grønlandsreformatorer", Hedtoft og Eriksen, kunne tillade sig at hylde Danmark og tale om ligestilling, var det ikke muligt for daniseringsperiodens grønlandsministre. Dertil var der blevet ytret for megen kritik til, at det kunne ignoreres. De reagerede til gengæld trods plads til personlige forskelle forholdsvis ens: jo, Danmark havde begået fejl. Jo, der ville muligvis blive begået flere. Men Danmark gjorde, hvad der var nødvendigt og altid med de bedste intentioner. Dog blev der i denne periode skruet ned for retorikken om, at Danmark var et land, som andre (tidligere) kolonimagter burde se op til. Daniseringsperioden er også karakteriseret af et påfaldende fravær af det grønlandsk-kulturelle. Det var formentlig ikke, fordi det bevidst blev valgt fra, men snarere var det nok et element, man ikke anså for så forfærdeligt vigtigt. Det begyndte at ændre sig fra slutningen af 1960'erne, og særligt efter Hjemmesty-

rets indførelse blev der lagt vægt på, at Grønland var en egen kulturel enhed, der endda gav adgang til selvfølelse og ligeværd.

Daniseringsperioden kan for alvor siges at slutte med den første grønlandsk-fødte grønlandsminister, Hertling, der tillige tog de første skridt i retning mod Hjemmestyrets oprettelse. Hertlings grønlandske ophav giver sig desuden til kende i form af en markant afvigelse fra den ellers etablerede (hegemoniske) diskurs, som er gået på tværs af politiske partigrænser.

Ulrik Pram Gad identificerede i 2008 forskellige "forælderoller", som i dansk politisk diskurs blev indtaget over for den grønlandske "teenager". Disse roller har med enkelte tilføjelser kunnet spores rimelig stringent bagud i tid, også efter den formelle ligestilling. Der har både efter Hjemmestyrets og Selvstyrets indførelse været en tendens til at omtale Danmarks opgave som facilitator af grønlandsk udvikling som værende udført og færdiggjort, uden at nogen af den grund dog lader til at være interesseret i et fuldt selvstændigt Grønland. Hvor selvstændighed engang syntes at være endemålet for en kolonis "modning", har der aldrig i den dansk-grønlandske relation været defineret et klart mål. Måske er det, som Ulrik Pram-Gad anfører, et vilkår, at rigsfællesskabets sammenhængskraft afhænger af selvstændigheden som ultimativt mål.¹²² Men på trods af at Grønland efter indførelse af Selvstyre i 2009 udtrykkelig har fået ret til at etablere fuld uafhængighed, er det ikke et mål for Danmark. Snarere tværtimod. I 2014 gentog udenrigsminister Martin Lidegaard således, hvad Tom Høyem havde været en af de første til at sige højt: Danmark har brug for Grønland i internationale og sikkerhedspolitiske sammenhænge. Dette synspunkt kommer også til udtryk i den såkaldte Taksøe-rapport om Danmarks udenrigspolitik fra 2016.¹²³

Den indiske historiker Dipesh Chakrabarty har omtalt koloniserede befolkninger som placeret i "the waiting room of history", hvor de afventer, at kolonimagten beslutter sig for, at de er blevet modne nok til selvbestemmelse.¹²⁴ Skal man tro nutidens danske politikere, er ventetiden ovre, toget er kørt, og Grønland selv sidder i førerhuset. Danmark er udelukkende til stede som del af et "vi". Det pudsige er, at danske politikere sagde noget lignende både i 1953 og 1979. Det er interessant, at retorikken og diskursen stort set er den samme, når nutidens forbedringer bruges til at lægge afstand til fortidens fejl: uanset hvilken nutid man befinder sig i.

Er det så lykkes de ansvarlige politikere at skabe en fuldstændig hegemonisk diskurs om Danmarks rolle i Grønland? Ikke helt. Alternative fortællinger eksisterer. I kultur og litteratur, i forskningen og i Grønland. Men hos skiftende regeringer har den været dominerende, og der er ingen tvivl om, hvad den officielle

122 Gad: 'Hvad Danmark skal', 20-23.

123 Breum: 'Danmark som arktisk stormagt', 10, Taksøe-Jensen: *Dansk diplomati og forsvar*, særligt s. V, IX, 3.

124 Chakrabarty, *Provincializing*, 8 og 10.

danske fortælling går ud på, nemlig at Danmark ikke har noget at skamme sig over, vi har ikke brug for forsoning.

LITTERATUR

Utrykte kilder

Rigsarkivet:

A.C. Normann arkiv

Erik Eriksen arkiv

Mikael Gam arkiv

Hans Hedtoft embedsarkiv

Johannes Kjærbøl arkiv

Kai Lindberg arkiv

Grønlandsministeriet, J.P. Hansens ministerarkiv

Grønlandsministeriet, Carl P. Jensens ministerarkiv

Grønlandsministeriet, A.C. Normanns ministerarkiv

Poul Schlüter ministerarkiv

Polarbiblioteket:

'Grønlandsministerens tale til de forhandlingsberettigede organisationer, mandag den 13. december 1971.'

Trykte kilder

Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54: En historisk udredning, København: DIIS, 2007.

Boel, Jens og Søren T. Thuesen, 'Grønland og den store verden: 2. verdenskrigs betydning for det dansk-grønlandske forhold', *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning* 1993, 34-61.

Breum, Martin: *The Greenland Dilemma. The quest for independence, the underground riches and the troubled relations with Denmark*, København: Forsvarsakademiet, 2015.

Breum, Martin: 'Danmark som arktisk stormagt', *Udenrigs* 1:9-6, 2016, 10.

Brunk, Anne: *Et selvstændigt Grønland? Koloniale erfaringer i selvstændighedsdebatten*, upubliceret speciale, Københavns Universitet, Afd. for Eskimologi og Arktiske Studier, 2008.

Chakrabarty, Dipesh: *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*, Princeton University Press, 2007.

Folketingstidende, diverse år.

Gad, Ulrik Pram: 'Grønland i tøbrud: Kolonien på vej mod selvstændighed', *Magasinet Europa*, 6. oktober 2013 – <http://magasineteuropa.dk/gronland-i-tobrud-kolonien-er-pa-vej-mod-selvstaendighed/>

Gad, Ulrik Pram: 'Når mor/barn-relationen bliver teenager. Kompatible rigsfællesskabsbilleder som (dis)integrationsteori', *Politica* 40 (2), 2008, 111-113.

Greenland: Danish Colony. Edited by the General Commissariat for Denmark, 1931

Heinrich, Jens: *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse 1932-64*. Upubliceret Ph.D.-afhandling, Nuuk: Ilisimatusarfik, 2010.

Heinrich, Jens: 'Forsoningskommissionen og fortiden som koloni', *Baggrund*, 28. november 2014 - <http://baggrund.com/forsoningskommissionen-og-fortiden-som-koloni/>

Høyem, Tom: *Dagens Grønland*, København: Rhodos, 1986.

Jensen, Lars: *Danmark – rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv*, København: Hans Reitzels forlag, 2012.

Kjærbøl, Johannes: *Modvind og medbør*, København: Fremad, 1959.

Laclau, Ernesto: 'Populistisk brud og diskurs'. I Carsten Jensen (red.): *Ernesto Laclau og Chantal Mouffe: Demokrati og Hegemoni*, København.: Akademisk Forlag, 1997, 123-133.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe, Chantal: *Hegemony and Socialist Strategy*, 2nd ed., London/ New York: Verso, 2001.

Marquardt, Ole: 'Grønlanderne og Vestens civilisation – træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion', *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning* 1998/99, 7-26.

- Nonbo Andersen, Astrid: 'Grønland vil skrive sin egen historie', *Baggrund*, 14. december 2014 – <http://baggrund.com/gronland-vil-skrive-sin-egen-historie/>
- Hertling, Knud: Regeringens grønlandspolitik', *Ny politik*, april 1972.
- Jensen, Carl P.: 'Landsrådenes fortid og fremtid', *Grønland*, nr. 9, september 1967, 273-276.
- Jensen, Lars: 'Forsoningskommission og selvransagelse – 'never the twain shall meet'', *Baggrund*, 21. december 2014. <http://baggrund.com/forsoningskommission-og-selvransagelse/>
- Jensen, Lars: 'Greenland, Arctic Orientalism and the search for definitions of a contemporary postcolonial geography', *KULT – Postkolonial Temaserie* 12: 2015, 139-153.
- Langgård, Karen: 'Danmarkip pia – og inderkredsning af den koloniale reception versus den postkoloniale reception af metaforen 'grønlændere er børn'', *Grønlands kultur- og samfundsforskning* 2003: 129-142.
- Lyck, Lise: 'A Model for Estimation of the Relation between a Nation and a Colonial Area Applied to the Denmark-Greenland Relations', *Arbejdsrapport* 87:2, Institut for Nationaløkonomi, Handelshøjskolen i København, 1987.
- Madsen, Jonas Krog og Nørgaard, Thor Bjørn: 'Danmarks historie som kolonimagt er ikke død', *Baggrund*, 28. november 2014. <http://baggrund.com/danmarks-historie-som-kolonimagt-er-ikke-dod/>
- Manniche, Jens Chr.: 'Civilisation og national forpligtelse', *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning* 1998/99: 161-173.
- Manniche, Jens Chr.: 'Den store og den lille kolonialisme – Grønlands kolonihistorie i internationalt lys?', *De vestnordiske landes fælleshistorie. Inussuk – Arktisk forskningsjournal* 2: 2003, 117-124.
- Rud, Søren: 'Danmark og Ønskeøen', *Baggrund*, 3. december 2014 - <http://baggrund.com/danmark-og-onskeoen/>
- Rud, Søren: *Subjektiveringsprocesser i metropol og koloni. København og Grønland i 1800-tallet*, Upubliceret Ph.D.-afhandling, Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet, 2010.
- Said, Edward: *Orientalism*, London: Penguin Books, 2003.
- Secher, Karsten: 'Grønlands råstofindustri i det 20. århundrede', *Tidsskriftet Grønland*, 2-3: 2008, 46-65.
- Secher, Karsten: 'Mineralske råstoffer i Grønland', *Geoviden: Geologi og geografi*, 1: 2005, 2-13.
- Seiding, Inge Høst: *Bag om kilderne: Den historiske fremstilling af den tidlige kolonitid i Grønlands Historie I-III læst som colonial discourse i et postkoloniale perspektiv*. Upubliceret Ph.D.-afhandling, Ilisimatusarfik, Institut for Kultur- og Samfundshistorie, 2007.
- Stauning, Th.: *Min Grønlandsfærd*. Efterskrift af Søren Stauning. Give: Stenbjerg, 1999.
- Sørensen, Axel Kjær: *Denmark-Greenland in the twentieth century*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2007.
- Taksø-Jensen, Peter: *Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid. Vejen frem for Danmarks interesser og værdier mod 2030*, København: Udenrigsministeriet, 2016.
- Thisted, Kirsten: 'Gamle og nye fortællinger om Rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland', *Baggrund*, 6. december 2014 – <http://baggrund.com/gamle-og-nye-fortaelinger-om-rigsfaellesskabet-mellem-danmark-og-gronland/>
- Thisted, Kirsten: 'Kolonialisme og forsoning. Dansk-grønlandske relationer i et selvstyretid', *Tidsskriftet Grønland* 3: 2014, 161-171.
- Thisted, Kirsten: 'The Power to Represent: Intertextuality and Discourse in *Smilla's Sense of Snow*', I Michael Bravo and Sverker Sörlin (eds): *Narrating the Arctic: A Cultural History of Nordic Scientific Practices*, Canton, MA: Watson Publishing International/Science History Publications USA, 2002, 311-34.
- Thomsen, Hanne: 'Between Traditionalism and Modernity', *Cultural and Social Research in Greenland* 1995/95, 265-278
- Thomsen, Hanne: 'Ægte grønlandere og nye grønlandere – om forskellige opfattelser af grønlandskhed', *Identitet, nation & stat i post-koloniale samfund. Den jyske historiker* 81, august 1998, 21-55.
- Topp, Niels-Henrik: *Kryolitindustriens Historie 1847-1990*, bind II, København: Kryolitselskabet Øresund A/S, 1990.

Dagblade/nyhedsmedier

- DR Nyheder* 13.8. 2002: "Fogh Rasmussen: Grønland må lære at klare sig selv", – <http://www.dr.dk/nyheder/indland/fogh-rasmussen-groenland-maa-laere-klare-sig-selv>
- Jyllands-Posten* 12.4. 2014: "Skylder vi Grønland en undskyldning?"
- Jyllands-Posten* 11.2. 2015: Thorkild Kjærgaard: "Kolonitiden er et historisk falsum".
- Jyllands-Posten* 30.1. 2015: Kim Leine: "Landsmænd? I don't think so..."
- Jyllands-Posten* 31.1. 2015: Kim Leine: "Dem, man elsker, sætter man fri".
- Jyllands-Posten* 28.5. 2015: Søren Rud og Inge Høst Seiding: "Koloniprojektet er et historisk faktum".
- Kalaallit Nunaata Radioa*, 13.6. 2008: "Anders Fogh Rasmussen: Grønland får ingen undskyldning", – <http://knr.gl/en/node/133850>
- Kristeligt Dagblad*, 29. maj 2008: Hjerter banker stadig for Grønland".
- Politiken*, 12.1. 2014: Thorkild Kjærgaard: "Landsmænd".
- Politiken* 29.3. 2015: Bo Lidegaard, "Kolonier mig her og kolonier mig der".
- Sermitsiaq AG*, 25. september 2012: Grønland ville selv afskaffe fangerkulturen" <http://sermitsiaq.ag/groenland-afskaffe-fangerkulturen>"

Webressourcer

- Charter of the United Nations*, Chapter XI, <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-xi/index.html>
- "Colony", *Oxford Dictionary* – <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/colony>
- "Koloni" *Gyldendal: Den store danske* – http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/%C3%98konomisk_historie/koloni
- Kommissorium for den grønlandske Forsoningskommission – <http://saammaatta.gl/da/Omos/Kommissorium/Kommissoriet>
- "Kryolittens Historie", *Ivituut Mine- og Mineralmuseum*, <http://imm.gl/index.php?id=kryolittens-historie>
- "Prime Minister Poul Nyrup Rasmussen at the ICC General Assembly – 24th July 1998 in Nuuk", *Statsministeriet* – http://www.stm.dk/_p_7611.html
- Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved modtagelsen af Grønlands-dansk selvstyrekommissions betænkning. Nuuk, 6. maj 2008." *Naalakkersuisut, Grønlands regering*, <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Naalakkersuisut/DK/Selvstyre/Taler/Tale%20vStatsminister%20Anders%20Fogh%20Rasmussen.pdf>
- "Statsministerens tale den 21. juni 2004 ved gallaaftenen i Nuuk i anledningen af 25 året for hjemmestyrets indførelse i Grønland", *Statsministeriet* – http://stm.dk/_p_7466.htm
- "Statsministerens tale i Grønlands Landsting ved ceremonien i anledning af selvstyrets ikrafttræden 21. juni 2009", *Statsministeriet* - http://stm.dk/_p_12901.html
- "The British Empire is "something to be proud of", *YouGov*, 26. juli – 2914 <https://yougov.co.uk/news/2014/07/26/britain-proud-its-empire/>

Alle websider åbnet 18. marts 2016

IBEN BJØRNSSON

PH.D.

ARKTISK INSTITUT

STRANDGADE 102

1401 KØBENHAVN K

IBENBJOERNSSON@GMAIL.COM

ABSTRACT

Iben Bjørnsson: "Vi har ikke behov for forsoning..." – Det danske selv billede i relation til Grønland 1953-2015

I 1953 blev Grønland, ifølge den ny Grundlov, en ligestillet del af det danske rige. Med det var kolonitiden officielt overstået, og Grønland og Danmark skulle finde sig til rette i en ny relation – men praksis viste, at Grønland måske ikke altid var helt ligestillet.

I Danmark har der eksisteret forskellige syn på, og fortællinger om, det dansk-grønlandske forhold, og ikke mindst Danmarks rolle: med Danmark i rollen som den gode, onde og alt derimellem.

Denne artikel undersøger Danmarks officielle syn på sig selv i den koloniale og post-koloniale relation. Via udtalelser fra ansvarlige ministre for Grønland fra 1953 til nutiden, identificeres fælles temaer såvel som afvigelser.

Iben Bjørnsson: "We have no need for reconciliation..." The Danish Self-Image in Relation to Greenland 1953-2015

In 1953 Greenland, with the new Danish constitution, became an assimilated part of the Danish kingdom. With that, colonial times were over, and Greenland and Denmark had to adjust to each other in a new relation – but realities showed that perhaps Greenland were not always as equal.

In Denmark, there has been different views and narratives on the Danish-Greenlandic relation, not least Denmark's role: good, bad, and everything in between.

This article investigates the official Danish view of itself in the colonial and post-colonial relation. Through statements from ministers for Greenland from 1953 through to the present, common themes as well as diversions are identified.